

تدوین برنامه درسی کارشناسی ارشد رشته حسابداری قضایی و

ضد تقلب

زهرا دیانتي دیلمی*^۱ اصغر سلطانی^۲ حامد عمرانی^۳

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۴/۰۱ تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۶/۰۵

چکیده

افزایش جرایم یقه سفید و فسادهای مالی، تجهیز حسابرسان و حسابداران به مهارتهای قضایی را به ویژه در سالهای اخیر ضروری ساخته است. برای اینکه بتوان مباحث حسابداری قضایی (دادگاهی) و ضد تقلب را در برنامه درسی موسسات آموزشی و دانشگاه ها وارد کرد، نیاز است تا بررسی دقیقی در خصوص دانش، مهارت ها و توانایی های لازم برای افرادی که می خواهند در این زمینه کسب دانش و مهارت کنند، صورت گیرد. هدف تحقیق حاضر، ارائه یک برنامه درسی آموزشی در زمینه مباحث ضد تقلب و حسابداری دادگاهی (قضایی) است که بتواند مبنایی باشد برای تدریس مباحث مذکور در مراکز آموزشی و دانشگاهی، سازمان های دولتی و خصوصی، کارشناسان رسمی دادگستری و سایر نهادهای مرتبط. در برنامه درسی ارائه شده در این تحقیق که محصل بیش از یک سال و نیم تحقیق به روش فراسنتز روی برنامه درسی مراکز آموزشی و دانشگاهی دارای این رشته تحصیلی در جهان، مقالات و کتب منتشره در اینخصوص است، ۳۲ واحد (شامل ۱۱ واحد تخصصی، ۱۱ واحد پایه، ۶ واحد اختیاری و ۴ واحد پایان نامه) در نظر گرفته شده است. کیفیت این برنامه درسی، از طریق پرسشنامه توزیع شده بین ۳۹ خبره دارای دانش لازم در زمینه حسابداری قضایی (دادگاهی) و ضد تقلب بررسی شده است. نتایج آزمون t تک نمونه ای موید این مطلب است که مطابق نظر خبرگان مذکور، این برنامه درسی دانش و مهارت لازم برای حسابداری دادگاهی را به دانشجویان این رشته منتقل می کند و از جامعیت لازم برخوردار می باشد^۴.

واژگان کلیدی: حسابداری قضایی (دادگاهی)، تقلب، برنامه درسی.

^۱ دانشیار گروه حسابداری دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول) Dianati@khu.ac.ir

^۲ استادیار گروه حسابداری، دانشگاه اصفهان

^۳ استادیار گروه حسابداری دانشگاه خوارزمی

^۴ این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی مصوب و با حمایت معاونت پژوهشی دانشگاه خوارزمی انجام شده است که بدینوسیله مراتب تشکر و قدردانی خود را از دانشگاه خوارزمی ابراز می داریم.

۱-مقدمه

رسوایی های مالی اخیر، افزایش اختلاسها، تقلب و کلاهبرداری های گزارش شده، افزایش شدت نگرانی ها برای پولشویی باعث شده است تا انتظارات عمومی برای تعریف مسئولیت بیشتر حسابرسان و حسابداران در قبال کشف تقلب در سازمانها به صورت جدی تری مطرح شود. اینکه این فعالیتهای غیرقانونی کشف شوند و مجرمان شناسایی شوند، بطور مستقیم به میزان دانش، مهارتها و توانایی های متخصصان وابسته است. متخصصان حرفه ای که آموزش های رسمی در زمینه کشف تقلب و حسابداری دادگاهی دیده باشند. مرور تحقیقات پیشین نشان می دهد فارغ التحصیلان رشته حسابداری قضایی باید دانش، مهارتها و تواناییهای خاصی داشته باشند که از جمله آنها می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- پیش زمینه قوی در حسابداری
  - دانش کامل از رویه های حسابرسی،
  - فهم و درک ارزیابی ریسک
  - آگاهی از فنون کشف تقلب
  - مهارتهای ارتباطی قوی اعم از شفاهی و کتبی (گریبو، ۲۰۱۳ برگرفته از رحمانی و رجب دری، ۱۳۹۶)
  - مهارت استدلال قیاسی
  - داشتن تفکر انتقادی
  - توانایی حل مساله و مشکلات بحرانی
  - انعطاف پذیری در بررسی
  - مهارت تجزیه و تحلیل
  - دانش حقوقی و اطلاع از قوانین و حقوق شهروندی و قوانین کسب و کار و تجارت
  - آرامش و خونسردی (دگابریل، ۲۰۰۸ برگرفته از رحمانی و رجب دری، ۱۳۹۶)
- به عبارت دیگر، یک متخصص حسابدار قضایی (دادگاهی) و ضد تقلب باید مهارتهای فوق الذکر را داشته باشد اما متأسفانه در حال حاضر در ایران چنین متخصصان حرفه ای، بطور رسمی آموزش داده نشده اند و افرادی نیز که تحت عنوان کارشناسان رسمی دادگستری و یا مشاوران قوه قضاییه فعالیت دارند صرفاً متخصصانی هستند که دارای مدرک حسابداری و سابقه کار (بویژه حسابرسی) می باشند و یک دوره کارآموزی نه چندان اثربخش را نیز در این زمینه گذرانده اند (قربانی، ۱۳۹۷).

همانطور که در شکل ۱ مشهود است، رویه های حسابرسی سنتی، در محدوده استانداردهای حسابرسی^۱ و سایر الزامات مقرر شده در اینخصوص، به بررسی تقلب می پردازند. با اینحال، حسابرسان مسئولیتی در قبال برنامه ریزی و اجرای رویه های حسابرسی برای کشف تحریفات^۲ بی اهمیت (نظیر مواردی که بخاطر اشتباه یا تقلب رخ داده اند) ندارند. به موجب قانون ساربینز آکسلی^۳، مسئولیت مدیریت شرکت در قبال برنامه ریزی و اجرای کنترل های داخلی به جهت جلوگیری و بازدارندگی از تقلب، افزایش یافته است.

ادعای تقلب، غالباً از طریق اقدامات حقوقی (دادگاه) و با تخمین زیان (خسارات) مورد حل و فصل قرار می گیرد که این امر مبین همپوشانی حسابداری دادگاهی و کار بررسی صحت و سقم ادعای تقلب است. با اینحال، این دو (یعنی حسابداری دادگاهی و بررسی صحت و سقم ادعای تقلب) هر کدام در برگیرنده فعالیتهای متفاوت و بعضاً نامرتبط بایکدیگر هستند. متخصصان تقلب غالباً به جلوگیری و بازدارندگی از تقلب کمک می کنند که ارتباط مستقیمی با سیستم قضایی (حقوقی) ندارند. اما حسابداران دادگاهی با ادعاهای مطرح شده در خصوص خسارت، ارزشگذاری (ارزیابی)، و مسائل حقوقی (غیر مرتبط با تقلب) مواجه هستند.

ارتباط بین حسابرسی، تقلب و حسابداری دادگاهی پویا بوده و در طی زمان بخاطر مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تغییر می کند. بعلاوه، سطح همپوشانی حسابداری دادگاهی (قضایی) و تقلب ممکن است از آنچه در شکل ۱ نشان داده شده است، بیشتر باشد. از آنجایی که حسابرسان در دامنه استاندارد حسابرسی شماره ۹۹ آمریکا (شماره ۲۴۰ ایران) کار می کنند، لذا انتظار می رود تا حدودی دانش و مهارت در زمینه مباحث تقلب و حسابداری دادگاهی داشته باشند. به همین دلیل، برنامه درسی تدوین شده که در برگیرنده این مهارتها و دانش ها باشد و بتواند متخصصان توانمندی را پرورش و تعلیم دهد.

درواقع، "حسابداری" نیز همانند رشته "پزشکی"، حرفه ای مهم است که یک سر آن به مباحث قانونی و قضایی پیوند خورده است. همانطور که سیر تاریخی پیدایش رشته "پزشکی قانونی" نشام می دهد این رشته نیز تا قبل از سال ۱۳۷۰ در کشور وجود نداشت و عمده کارهای پزشکی قانونی توسط پزشکان عمومی انجام می شد که دوره کوتاهی را در سازمان پزشکی قانونی طی کرده بودند. اما بعد از سال ۱۳۷۰ به دلیل نیاز مبرم به تربیت متخصصان خاص در زمینه

¹ AICPA Statement on Auditing Standards (SAS) No. 99

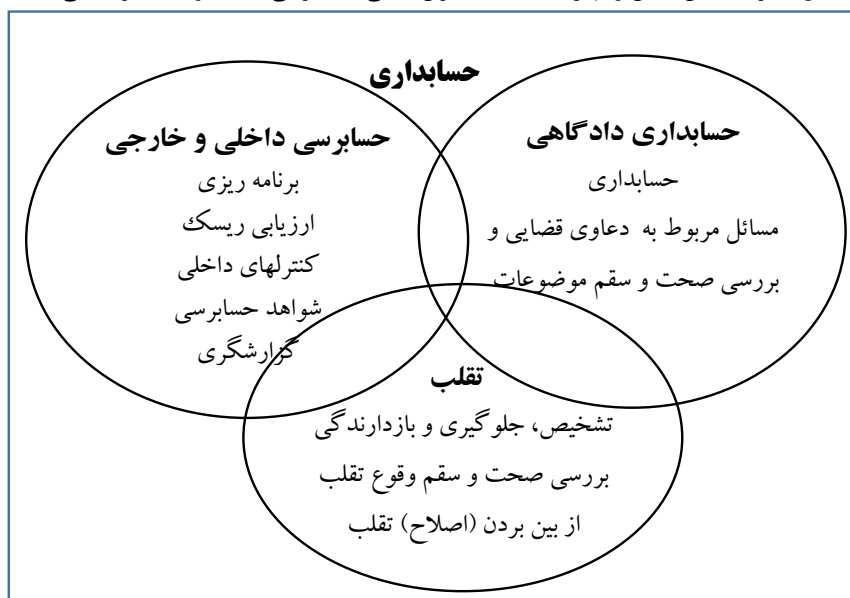
در ایران: استاندارد حسابرسی ۲۴۰ مسئولیت حسابرس در ارتباط با تقلب و اشتباه، در حسابرسی صورتهای مالی (تجدیدنظر شده ۱۳۸۴)

² Misstatements

³ Sarbanes-Oxley

مباحث پزشکی قانونی، رشته تخصصی پزشکی قانونی در کشور راه اندازی شد. در خصوص حسابداری دادگاهی نیز در حال حاضر کشور وضعیت مشابه پزشکی قانونی در قبل از سال ۱۳۷۰ را در ایران دارد؛ یعنی افرادی بعنوان کارشناسان رسمی دادگستری در مباحث حسابداری مشغول به ارائه خدمت هستند که دارای مدرک حسابداری و سابقه کار در اینخصوص بوده و یک دوره کارآموزی محدود نه چندان اثربخشی را نیز در این زمینه گذرانده اند، بدون اینکه مباحث حقوقی و فناوری اطلاعات مورد نیاز برای انجام این کار پر اهمیت به ایشان آموزش داده شود. براین اساس بنظر می رسد که گریزی نیست جز راه اندازی این رشته در دانشگاههای کشور (همانند دانشگاه های کل جهان که سالیان سال است که این رشته را دارند).

شکل ۱- ارتباط بین دانش و مهارت های حسابداران سنتی، حسابرسی، تقلب و حسابدار قضایی

از آنجا که راه اندازی هر رشته دانشگاهی منوط به تدوین برنامه درسی آن رشته است، لذا در این تحقیق با بررسی سرفصل دروس رشته حسابداری دادگاهی و تقلب در اکثر دانشگاه هایی که این رشته را در جهان دارند و مقالات و کتبی که در این زمینه منتشر شده اند، سعی شده تا برنامه درسی مناسبی برای این رشته در ایران پیشنهاد شود.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

فرهنگ لغت وبستر کلمه (forensic) را به صورت زیر تعریف می‌کند "متعلق بودن به و با مناسب بودن جهت استفاده در یک دادگاه، محکمه یا و مناظرات حقوقی و قضایی. واژه دادگاهی در حسابداری به بررسی ارتباط بین حقایق مالی با مشکلات حقوقی و قضایی و کاربرد آن در رفع مشکلات حقوقی و قضایی می‌پردازد".^۱ واژه حسابداری دادگاهی اشاره به بینشی جامع نسبت به "رسیدگی به تقلب"^۱ دارد که شامل پیشگیری از تقلب و تجزیه و تحلیل کنترل‌های ضد تقلب می‌باشد (سینگلتون و همکاران^۲، ۲۰۱۰). در ادبیات، تعاریف متعددی از "حسابداری دادگاهی" ارائه شده است. تروهیل^۳ (۱۹۹۵) معتقد است که تعریف جامع و استاندارد برای حسابداری دادگاهی وجود ندارد که بتواند تمام جوانب حقوقی و قضایی موجود را در بر گیرد. طبق تعریف جامعه حسابداران رسمی آمریکا، حسابداری دادگاهی به معنی کاربرد اصول حسابداری، تئوری‌ها و فرضیه‌ها به منظور حل و فصل دعوی حقوقی که شامل هر شاخه از دانش حسابداری نیز می‌تواند باشد (دریپر^۴، ۲۰۱۴). به عبارت دیگر، حسابداری دادگاهی عبارت است از بکارگیری دانش‌های حسابداری، حسابرسی و مهارت‌های رسیدگی بمنظور حل و فصل مسائل حقوقی و قضایی یا کشف اعمال متقلبانه (هوک^۵، ۲۰۰۶).

حسابداری دادگاهی را می‌توان به عنوان استفاده از حسابرسی و مهارت‌های بازرسی و رسیدگی به منظور بررسی صورت‌های مالی مورد استفاده در دادگاه توصیف نمود. با این حال، از لحاظ حوزه کاری حسابداری دادگاهی تنوع زیادی دارد که لزوماً با این توصیف هماهنگ نیست. یک حسابدار دادگاهی می‌تواند دامنه وسیعی از وظایف از حل اختلافات طلاق گرفته تا کشف تقلب در شرکت‌های بزرگ را انجام دهد. افزایش آگاهی و اهمیت ارزیابی و نیز پیشگیری از تقلب، تقاضا برای حرفه حسابداری دادگاهی را افزایش داده است. با این حال، تقلب تنها دلیلی نیست که منجر به تحول و تغییر در حرفه حسابداری دادگاهی از زمان پیدایش شده است (دریپر، ۲۰۱۴). به طور کلی، حسابداری قضایی (دادگاهی)، شاخه‌ای از حسابداری است که ماهیتاً با قضاوت دادگاهی در ارتباط است. در واقع علم گردآوری و ارائه اطلاعات مالی به شکلی است که در دادگاه بر علیه متهم جرائم اقتصادی قابل قبول باشد. تمرکز بر روی تجزیه و تحلیل تبیین‌کننده (علت و معلولی) پدیده‌ها شامل کشف حقه‌ها، ترفندها "در صورت وجود" و اثرات آن در حوزه سامانه حسابداری است. حسابداران چشم به اعداد و ارقام می‌دوزند اما حسابداران دادگاهی به

¹ Fraud Investigation

² Singleton et al

³ Thornhill

⁴ Dreyer

⁵ Hook

پشت پرده اعداد و ارقام می‌اندیشند. حسابداری دادگاهی ترکیبی از چند رشته است: حسابداری، حسابرسی، مالیات، امور مالی، حقوق، ارزش گذاری، عملیات تجاری، تحقیق و روان شناسی و رشته های مربوط به رسیدگی و بررسی (رحمانی و غلامزاده لداری، ۱۳۹۰).

حسابداری دادگاهی یک تخصص نوپا نیست. بلکه پیشینه آن به ۳۳۰۰ سال قبل از میلاد در مصر بر می‌گردد. کاتبان مصر باستان که غلات، طلا و سایر دارایی‌های فراغنه را ثبت می‌کردند، پیش آهنگ‌های حسابداران کنونی به شمار می‌آیند. در آن زمان، از تخصص این حسابداران پیش آهنگ، برای کشف تقلب موجودی‌ها نیز استفاده می‌شد (رحمانی و رجب دری، ۱۳۹۶). تعدادی از حسابداران از قرن ۱۶ در اروپا، انگلستان و شمال آفریقا به شاهدان خبره زبان زد بودند. تا قبل از قرن بیستم، وظایف اصلی حسابداران، کنترل دارایی، کشف و پیش‌گیری از تقلب بود. هم زمان با رواج حسابداری تعهدی، مسائل گزارشگری به یک اولویت اصلی تبدیل شد. در طول زمان، نیاز به یک حسابرس تقلب احساس شد و به تدریج تعریف حسابداری دادگاهی از شهادت‌دهی در دادگاه به حوزه‌های گسترده‌تری از رسیدگی‌ها از جمله کارآگاه‌های مالی با ذهنی پرسشگرو شکاک تغییر یافته است. پیش از ظهور حسابرسی، اطلاعات مالی توسط حسابرسان مستقل، اغلب دادگاه‌ها چالش‌ها را با استفاده از متخصصان مالی حل و فصل می‌کردند. بنابراین، حرفه حسابداری دادگاهی حتی قبل از تقاضا برای حسابرسی مستقل صورت-های مالی، در قالب قراردادهای حسابرسی رواج داشت (دریبر، ۲۰۱۴).

شکلی از حسابداری دادگاهی را می‌توان به حکم دادگاهی در خصوص ورشکستگی در پرونده می‌پر و سفتون^۱ در سال ۱۸۱۷ ردیابی کرد. از زمان این پرونده، از حسابداران به عنوان شاهدان خبره در پرونده‌های دادرسی استفاده می‌شود. این پرونده اولین نمونه شناخته شده‌ای است که در آن، از یک حسابدار به عنوان شاهد خبره در دادگاه استفاده شده است. این پرونده، نقطه شروع حرفه حسابداری دادگاهی بود، اما این حرفه تا چندین سال به درستی شناخته نشده بود و تقاضای چندانی بر آن وجود نداشت. حسابداران دادگاهی از تکنیک‌ها و رویه‌هایی استفاده می‌کنند که به قرن ۱۸ در اسکاتلند ارجاع داده می‌شود (توکر^۲، ۲۰۱۱). تا سال ۱۹۴۶ نام حرفه حسابداری دادگاهی به وضوح مشخص نشده بود. موریس پلویت (یکی از شرکای شرکت حسابداری نیویورک سیتی) بود که در مقاله‌ای در سال ۱۹۴۶ برای اولین بار از اصطلاح حسابداری دادگاهی استفاده کرد (براون^۳، ۲۰۰۸). این واژه به معنای واقعی کلمه، نقش حسابداری دادگاهی به عنوان استفاده از دانش مالی، تکنولوژی و تکنیک‌های ارائه اطلاعات قابل

¹ Meyer & Sefton

² Tucker

³ Brown

ارائه به دادگاه را توصیف می‌کند. اولین کتاب حسابداری دادگاهی نیز تا سال ۱۹۸۲ منتشر نشد. در طول چند دهه گذشته محبوبیت و نیاز به خدمات حسابداران دادگاهی به طور پیوسته و سریعتر رشد کرده است (دریپر، ۲۰۱۴).

در دهه ۱۹۶۰ پلیس فدرال آمریکا (FBI)، بیش از ۷۰۰ حسابدار را (که دارای مهارت و تجارب شغلی مناسب در بخش جرایم مالی بودند) به عنوان مامور ویژه استخدام نمود. آنها پرونده‌های تقلب مالی، جرائم در اینترنت، پولشویی و بسیاری جرائم اقتصادی دیگر را بررسی می‌کنند. برای عضویت در تیم جرائم مالی FBI، شش هفته آموزش سخت و شدید قبل از شروع به کار هر فرد در تیم الزامی بود (دریپر، ۲۰۱۴). در سال ۱۹۹۶، زمانی که شرکت خدمات واگذاری اوریندا - موراگا قصد افزایش نرخ خدمات را داشت، مورد بررسی و رسیدگی قرار گرفت. این سوء ظن زمانی علنی شد که شهرستان کنترا کوستا کالیفرنیا مجبور بود مصوبه این افزایش نرخ را بدهد. پس از آنکه حسابداران دادگاهی وارد پرونده اوریندا - موراگا شدند، مشخص شد که این شرکت به شرکت‌های جعلی در مکان‌های جعلی چک‌هایی را ارسال می‌کرده است. در اوایل سال ۲۰۰۰ رسوایی مالی شرکت انرون، دنیای حرفه حسابداری را بهم ریخت. انرون برای حفظ نرخ رشد خود که در سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ به سرعت در حال افزایش بود، پول استقراض نموده و با ایجاد شرکت‌های جعلی همچون جوکو، بدهی خود را از دفاتر حسابداری حذف می‌نمود. شک و تردید در مورد نحوه تامین مالی انرون، خبر ساز شد. در اواخر سال ۲۰۰۱، SEC شروع به تحقیق درباره شرکت‌های تضامنی انرون کرد و مشخص شد که آنها بیش از شش میلیارد دلار بدهی داشته‌اند. این رسوایی ضرورت حضور حسابداران دادگاهی را پررنگ‌تر نمود. هر قدر در این رسوایی اختلاس‌های مالی بیشتری کشف می‌شد، فشار بر حسابداران به منظور پیشگیری از اختلاس‌های مالی بیشتر می‌شد. قانون ساربنز- آکسلی در سال ۲۰۰۲ الزامات مهمی را برای حرفه حسابداری تعیین نمود و به حسابداران دادگاهی فشار آورد تا اطمینان حاصل کنند که این الزامات به درستی اجرا می‌شوند (دریپر، ۲۰۱۴).

حتی در زمان وقوع طوفان کاترینا نیز به شدت احساس می‌شد. زمانی که قربانیان این فاجعه ادعای خسارت‌های مالی بزرگی را داشتند، شرکت‌های بیمه‌ای با استفاده از تخصص حسابداران دادگاهی نسبت به برآورد صحیح این خسارت‌های مالی اطمینان کسب می‌کردند. طلاق، حوزه دیگری است که در آن نیاز به حرفه حسابداری دادگاهی احساس نمی‌شود. در سال ۲۰۰۸، در دادگاه طلاق جیمز پُل مک‌کارتنی (خواننده و آهنگساز موسیقی راک انگلیسی و عضو گروه افسانه‌ای بیتلز)، از حسابداران دادگاهی خواسته شد که در مورد میزان واقعی ثروت مک‌کارتنی بررسی‌هایی را انجام دهند. مک‌کارتنی تقریباً نیمی از میزان ثروت و دارایی‌های خود را کمتر از مقدار واقعی گزارش کرده بود. تیم حسابداران دادگاهی با بررسی‌های انجام شده مبالغی پول را

که در حسابهای بانکی سوئیس، در صندوقهای امانت و در اوراق قرضه بی نام قرار داشت، را کشف کردند. کشف این نوع تقلبها در موارد طلاق بسیار رایج است (لوین^۱، ۲۰۰۸). همانطور که مشهود است حسابداری دادگاهی در طور زمان دستخوش تحول و پیشرفتهایی بوده که می توان آن را متأثر از عواملی نظیر ۱- قانون گذاری، ۲- تغییرات اجتماعی و ۳- اقتصادی و ۴- پیشرفتهای تکنولوژی دانست. در ادامه به صورت مختصر به تشریح هر یک از این عوامل پرداخته می شود:

■ قانون گذاری

قانون ساربنز - اکسلی یکی از بزرگترین تحولات در تاریخ حرفه حسابداری دادگاهی است. با وجود این که هدف این قانون تاثیرگذاری بر حسابرسان داخلی و مدیریت سازمانها بود، با این حال فرصتهای جدیدی را نیز برای حسابداران دادگاهی فراهم نمود. پس از اجرای این قانون، تقاضا برای حرفه حسابداری دادگاهی با افزایش چشمگیری مواجه شد. علاوه بر این، قانون ساربنز - اکسلی شرکتها را مجاب به جستجو و بررسیهای بیشتری به منظور کشف تقلب نمود. این قانون، رسیدگی به تقلب توسط خود سازمانها را بسیار دشوار ساخت. سازمانها به منظور رسیدگی به تقلبات به خدمات بیرونی مستقل نیاز دارند. بنابراین، حسابداران دادگاهی بهترین گزینه برای سازمانها در این وضعیت هستند (لوین، ۲۰۰۸).

در سال ۲۰۱۱، کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا، قانون داد - فرانک را منتشر کرد. این بخشنامه انگیزه‌ی بالایی را برای مردم بعنوان مخبران فساد ایجاد نمود. اگر فردی اطلاعاتی ارائه دهد که منجر به کشف جرم مالی شود که در دادگاه به مجازاتهای مالی بیش از یک میلیون دلار فرد مجرم بینجامد، پاداش نقدی دریافت می کند. این پاداش می تواند بین ۱۰ تا ۳۰٪ مبلغ فساد مالی باشد که فرد مخبر، آن را اطلاع داده است. این اگر یک عاملی انگیزشی برای افراد است تا ضمن رعایت موازین اخلاقی، به فعالیت‌های متقلبانه درون سازمان خود بی توجه نباشند. این قانون نیز، تقاضا برای کار حسابداران دادگاهی را افزایش داد (لوین، ۲۰۰۸).

■ تغییرات اجتماعی

بطور مکرر اشاره شده، تقلب شرکتها در حال افزایش است اما آیا واقعا همین طور بوده است؟ در یک نظرسنجی که توسط کورل انجام و توسط دانشگاه جورج تاون برای گزارش تقلب جهانی ۲۰۱۳-۲۰۱۴ منتشر شده است، مشخص شد که بیش از ۷۰٪ از شرکتها در طی سال ۲۰۱۴ حداقل یک نوع تقلب داشته‌اند. این آمار بیانگر افزایش میزان تقلب نسبت به سال ۲۰۱۳ (که

¹ Levine

تنها ۶۱٪ شرکت‌ها دارای حداقل یک نوع تقلب بوده) می‌باشد. تقلب شرکت‌ها تنها یکی از حوزه‌هایی است که حسابداران دادگاهی با آن روبرو می‌شوند.

جدول (۱) درصد شرکت‌های متأثر از انواع تقلب های هویدا شده در سال های ۲۰۱۳-۲۰۱۲ را در آمریکانشان می دهد. دلیل اصلی افزایش درصد تقلب های هویدا شده، ممکن است افزایش اثربخشی فرایند کشف تقلب باشد. تقلب در اشکال مختلفی از جمله تقلب مالی داخلی، رشوه، فساد و اختلاس بروز می‌کند. کشف و جلوگیری از هر نوع تقلب به مهارت‌های مختلفی نیاز دارد. علاوه بر این، شرایط اجتماعی و جامعه شیوه رخداد تقلب را تغییر داده و بر روند حسابداری دادگاهی تأثیرگذار است. این افزایش تقلب، حاکی از افزایش تقاضا برای حسابداران دادگاهی است (دریپر، ۲۰۱۴).

جدول ۱- انواع تقلب‌های رخ داده طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۲ (منبع: دریپر، ۲۰۱۴)

انواع تقلب	۲۰۱۳	۲۰۱۲
دزدی دارایی‌های فیزیکی	٪۲۸	٪۲۴
دزدی اطلاعات	٪۲۲	٪۲۱
تضاد منافع مدیریت	٪۲۰	٪۱۴
تقلب فروشنده، تامین کننده یا خرید	٪۱۹	٪۱۲
تقلب مالی درون سازمانی	٪۱۶	٪۱۲
نقض یا عدم رعایت قوانین	٪۱۶	٪۱۱
رشوه و فساد	٪۱۴	٪۱۱
دزدی IP	٪۱۱	٪۸
تبانی بازار	٪۸	٪۳
اختلاس پول‌های شرکت	٪۸	-
پولشویی	٪۳	٪۱

■ پیشرفت‌های تکنولوژی

در ۱۰ سال گذشته، رشته حسابداری دادگاهی همگام با تغییرات محیطی توسعه یافته است تا بتواند نقش مؤثرتری را در جامعه ایفا کند. دوشی و ماهاجان^۱ حسابداران دادگاهی موسسه حسابرسی دیلویت^۲ در هند در مقاله خود بیان کرد: پیش از این، بررسی‌ها و رسیدگی‌های محدود به اسناد و دفاتر مالی بود، اما در حال حاضر عنصر مهمی در جمع‌آوری اطلاعات وجود دارد. یکی از دلایلی که جمع‌آوری اطلاعات را پیش از پیش مهم‌تر کرده، پیشرفت‌های تکنولوژی است.

¹ Ankit Doshi & Rohit Mahajan

² Deloitte

پیشرفت‌های تکنولوژی تقلب را راحت‌تر کرده است. بنابراین، منطقی است که حسابداران دادگاهی از تکنولوژی‌های لازم برای مبارزه با آن استفاده کنند (دریپر، ۲۰۱۴).

ضلع دوم مثلث تقلب، فرصت است. پیشرفت‌های تکنولوژی و فناوری در طول تاریخ فرصت زیادی به مردم داده است. مثالی برای استفاده از تکنولوژی در جهت ارتکاب تقلب، شرکت جنتینال تکنولوژی^۱ در سال ۱۹۹۶ می‌باشد. آنها با استفاده از تکنولوژی، اسناد جعلی فروش ایجاد کرده و بیش از ۱۲ میلیون دلار درآمد فروش گزارش کردند. در حالی که در واقعیت، حدود ۲۸ میلیون دلار زیان داشتند (بزرگترین کلاهبرداری‌های سهام، ۲۰۱۱). از سوی دیگر، حسابداران دادگاهی از تکنولوژی برای کشف تقلب نیز استفاده می‌کنند. یک راه ساده در این خصوص، استفاده از نرم افزار کامپیوتری به منظور تعیین زمان ثبت صورتحساب‌ها یا اسناد در سیستم مالی می‌باشد. به عنوان مثال، اگر صورتحسابی تاریخ آن ابتدای سال مالی باشد، اما زمان ثبت آن در سیستم مالی پایان سال باشد، نشان دهنده علامت هشدار است (لوین، ۲۰۰۸).

در چند دهه گذشته میزان استفاده از نرم افزار و فناوری اطلاعات به سرعت در حال افزایش است. در دهه ۱۹۲۰ فرانک بنفورد، قانونی غیرعادی ریاضی به نام قانون بنفورد را کشف کرد. قانون بنفورد یا قانون رقم اول می‌گوید که در فهرست عددهایی که در بسیاری از (البته نه همه) پدیده‌های زندگی واقعی رخ می‌دهند، رقم اول عددها به‌طور خاص و غیریکنواختی توزیع می‌شود. بر طبق این قانون، تقریباً در ۳۱٪ موارد رقم نخست ۱ است، و عددهای بزرگ‌تر در رقم نخست به ترتیب با بسامد کمتری رخ می‌دهند، و عدد ۹ کمتر از یک بار در هر بیست عدد (۱/۵٪) ظاهر می‌شود. علیرغم اینکه توزیع اعداد یا پدیده‌های طبیعی معمولاً از توزیع نرمال تبعیت می‌کنند رقم اول این اعداد از قانون بنفورد تبعیت می‌کنند. برخلاف تصور عمومی مبنی بر هم‌شانس بودن اعداد برای قرار گرفتن در رقم‌های مختلف، این قانون نشان می‌دهد که در مشاهدات حاصل از بسیاری پدیده‌های طبیعی، اعداد بصورتی خاص و غیر هم‌شانس در موقعیت‌های مختلف توزیع شده‌اند. قانون بن‌فورد توزیعی گسسته و نامتقارن برای ارقام معنی‌دار مشاهدات حاصل از شمارش یا برگرفته از رویدادهای طبیعی ارائه می‌دهد و دارای کاربردهای بسیار متنوعی در زمینه‌های مختلف است. این قانون برای حسابداران دادگاهی در فرایند کشف تقلب، مفید بود. زیرا افرادی که بدنبال ارتکاب تقلب بودند، در هنگام ساخت و دستکاری اعداد عمدتاً به این قانون توجه نمی‌کردند. بنابراین اگرچه تکنولوژی باعث شده که وقوع تقلب آسان‌تر شود، اما به یک شمشیر دولبه تبدیل شده است. حسابداران دادگاهی می‌توانند با توسعه دانش تکنولوژی خود همگام با

¹ Centennial Technologies

رشد روش‌های ارتکاب جرائم مالی حرکت کنند. تکنولوژی فرصتی برای ارتکاب تقلب ایجاد کرده است که مثلث تقلب پیش بینی می‌کند (لوین، ۲۰۰۸).

■ تغییرات اقتصادی

انتظار می‌رود در شرایط سخت اقتصادی، میزان و حجم پرونده‌های تقلب افزایش یابد. توجیهات متعددی در این خصوص وجود دارد. برای مثال، در شرایط سخت اقتصادی احتمال ارتکاب به تقلب در کارکنان افزایش می‌یابد، زیرا افراد در زمان سختی تمایل زیادی به انجام کارهای غیرعادی و افراطی دارند. اگر کارمندی قادر به پرداخت هزینه‌های زندگی خود نباشد، ممکن است ایده سرقت از کارفرمای خود را توجیه کند (درپر، ۲۰۱۴). مطابق گزارش انجمن بازرسان خبره تقلب^۱ میزان پرونده‌های تقلب رخ داده در سال‌های ۲۰۱۰ و نسبت به سال ۲۰۱۲ بیشتر شده است. زیرا اقتصاد در سال ۲۰۰۹، ضربه سختی خورد و به همین دلیل پرونده‌های فزاینده تقلب بوجود آمد. یقیناً رکود بزرگ، یکی از عوامل افزایش تقاضا برای حسابداران دادگاهی بوده است. در هر ۳ تا ۵ سال یک رکود اقتصادی در اقتصاد وجود دارد و هر بار حسابداران دادگاهی کار بیشتری برای کشف تقلب انجام می‌دهند (درپر، ۲۰۱۴).

بنابراین می‌توان گفت حسابداری دادگاهی^۲ فعالیتی اجتماعی و حرفه‌ای است که ترکیبی از حسابداری، حسابرسی، قانون، ارزش‌ها و عملکردهای خاص آن‌ها می‌باشد. امروزه کاربرد حسابداری دادگاهی را می‌توان در کشف تقلب و اختلاس در بانک‌ها و بیمه‌ها، کشف پولشویی در سازمان‌ها، فرار از پرداخت مالیات، تعیین میزان خسارات در دعوی حقوقی و نیز در حل اختلافات طلاق مشاهده نمود. حسابداران دادگاهی را می‌توان حسابداران تیز بین با تخصص خاص یا کارآگاهان حسابداری دانست که با استفاده از سر نخ‌ها، به کشف تقلب‌ها و تخلفات می‌پردازند (دانگ^۳، ۲۰۱۱). در دهه ۱۹۹۰، طبق گزارش FBI با اینکه جرائم یقه سفید تنها ۵٪ از پرونده‌های مورد بررسی را تشکیل می‌دهند، با این وجود این گزارش خاطر نشان نمود که این جرایم، عامل اصلی ۹۵٪ زیان‌های مالی وارده به قربانیان می‌باشد (مانینگ^۴، ۲۰۰۵). از حسابداران دادگاهی برای کاهش و بازیافت (بازیابی) این زیان‌ها استفاده می‌کنند. ارائه آموزش‌های لازم به منظور تبدیل شدن به یک حسابدار دادگاهی تمری ضروری است. اکنون دانشگاه‌های مختلفی وجود دارند که برنامه‌های درسی حسابداری دادگاهی را ارائه می‌دهند. اکثر کالج‌ها حداقل یک دوره حرفه حسابداری دادگاهی ارائه می‌دهند. کار حسابداران دادگاهی عمدتاً مشابه

¹ Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse 2012 Global Fraud Study

² Forensic Accountant

³ Dong

⁴ Manning

کار یک مامور ویژه FBI با تأکید بر CPA تلقی می‌شود (دریپر، ۲۰۱۴). برای اینکه این دوره های آموزشی اثربخش باشند لازم است به گونه ای تدوین شوند که مهارت‌ها و دانش لازم برای حسابداران دادگاهی را در خود بگنجانند. از همین رو، تحقیقات متعددی صورت گرفته تا مهارت، دانش و توانایی هایی که یک حسابدار دادگاهی کارآمد باید داشته باشد، مشخص شود. محققانی همچون کوهن و همکاران^۱ (۱۹۹۶)، هریس و براون^۲ (۲۰۰۰)، مسمر^۳ (۲۰۰۴) و راماسوامی^۴ (۲۰۰۵) مهارت‌های فردی و توانایی‌های فنی حسابداران دادگاهی و سطوح تجربه آنها را مورد بررسی قرار دادند. یک حسابدار کارا بودن لزوماً به معنای یک حسابدار دادگاهی کارا نمی‌باشد. با افزایش میزان تقلب و جرائم مالی در سازمان‌ها و مشاغل، به ویژه در کشورهای در حال توسعه که دارای سیستم قضایی ضعیف هستند، ضرورت ورود حسابداران دادگاهی به پرونده‌های قضایی روز به روز در حال افزایش است (هربرت و همکاران^۵، ۲۰۱۷).

ولز و همکاران^۶ (۲۰۱۱) حداقل هفت دانش و مهارت را مشخص می‌کنند که بررسی‌های تقلب و حسابداری دادگاهی می‌بایست شامل آنها شود: (۱) مفاهیم اصلی حسابداری، (۲) مفاهیم اصلی حسابرسی، (۳) چرخه‌های پردازش معاملات و محیط کنترلی، (۴) مالی و اقتصاد، (۵) مفاهیم حقوق تجاری، (۶) مهارت‌های ارتباطات تجاری عمومی و اخلاق تجاری، و (۷) مهارت‌های پایه کامپیوتری. به طور دقیق، آموزش و تحصیل حسابداران دادگاهی تحت تأثیر درک صفات عنصری، ویژگی‌ها و مهارت‌های اصلی مناسب یا ضروری برای عمل، قرار می‌گیرند (دیویس^۷، ۲۰۰۹). علاوه بر موارد فوق، ویژگی‌های عملکردی دیگری که مهارت‌های حسابداری دادگاهی را افزایش می‌دهند عبارتند از: مهارت‌های ارتباط شفاهی و کتبی موثر؛ توانایی ساده سازی اطلاعات یا داده‌ها؛ تفکر انتقادی و استراتژیک؛ ظرفیت شناسایی مسائل کلیدی؛ حسابرسی و مهارت‌های بازرسی و تحقیقاتی؛ توانایی ترکیب نتایج کشف و تجزیه و تحلیل؛ مهارت‌های جستجو با توانایی درک اهداف یک پرونده، داستان گویی، دیدن تصویر بزرگ، سازماندهی وضعیت غیرساختار یافته؛ و توانایی حل مشکلات ساختار یافته و غیرساختار یافته. این مهارت‌ها در آموزش و تحصیل حسابداران دادگاهی و بازرسان تقلب مدنظر قرار گرفته تا آنها را به صلاحیت‌های عملیاتی زیر مجهز کند: (۱) تجزیه و تحلیل و تفسیر صورت‌های مالی؛ (۲) شهادت در دادگاه‌ها با توجه به

¹ Cohen et al

² Harris and Brown

³ Mesmer

⁴ Ramaswamy

⁵ Herbert et al

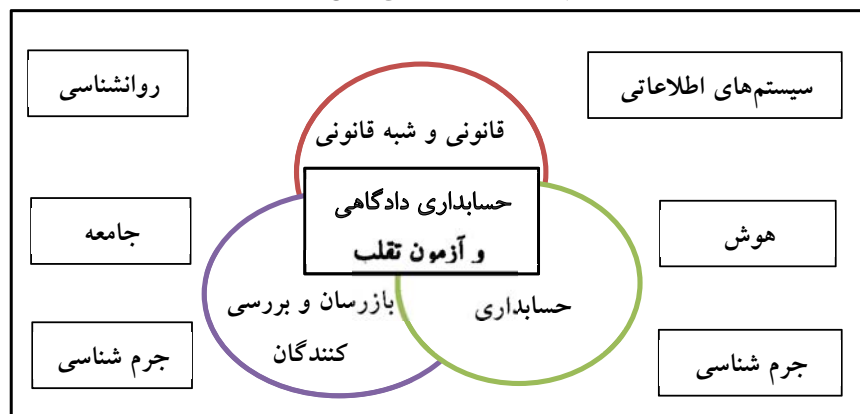
⁶ Wells et al

⁷ Davis

دانش کلی از قوانین شواهد در روش‌های مدنی و کیفری؛ (۳) سازگاری با استانداردهای حرفه‌ای مربوطه؛ (۴) ارائه شواهد حسابرسی و کنترل‌های داخلی؛ (۵) مشارکت در مصاحبه‌ها و تحقیقات؛ (۶) انجام کشف و پیشگیری از تقلب، ردیابی دارایی، آثار و محتوای الکترونیکی و تجزیه و تحلیل متن؛ و (۷) ارائه مکانیزم‌هایی جهت مذاکره و حل اختلاف. این مهارت‌ها اثربخشی فعالیت بازرسان تقلب و حسابداران دادگاهی را افزایش داده و آموزش و تحصیل آنها را از رشته‌های حسابداری سنتی متمایز می‌کند.

فضای بررسی تقلب و حسابداری دادگاهی با طرح بندی در شکل (۲) بطور خلاصه ارائه شده است. در عمل، حسابداران دادگاهی اصلح و بازرسان تقلب به منظور کسب سه مهارت: صلاحیت فنی، مهارت‌های بازرسی و تحقیقاتی و تفکر انتقادی آموزش دیده‌اند تا انتظارات بازار نیروی کار در جهت اشتغال را برآورده ساخته و ارتباط و مزایای آموزش تخصصی خود را توجیه کنند. دامنه شناختی حسابدار دادگاهی و بازرسان تقلب متمایز است و دوگانگی علوم رفتاری (روانشناسی، جامعه‌شناسی، جرم‌شناسی) و جرم‌شناسی دیجیتال (سیستم‌های اطلاعاتی، هوش و جرم‌شناسی رایانه‌ای) را نمایش می‌دهد.

شکل ۲- مهارت‌های لازم حسابداران دادگاهی (منبع: هربرت و همکاران، ۲۰۱۷)

درخصوص تحقیقات خارجی انجام شده مرتبط با موضوع این تحقیق می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

گریپو (۲۰۰۳) در تحقیق خود مهارت‌های مورد نیاز حسابداران دادگاهی را مورد بررسی قرار داد. از دید وی مهارت‌های مورد نیاز حسابدار دادگاهی شامل پیش زمینه قوی در حسابداری، دانش کامل از رویه‌های حسابرسی، فهم و درک ارزیابی ریسک، درک محیط قانونی، فهم و درک کنترل داخلی، آگاهی از فنون کشف تقلب و مهارت‌های ارتباطی قوی می‌باشد.

دیگابریل (۲۰۰۸) در تحقیقی مهارت‌های مورد نیاز حسابداران دادگاهی را مورد بررسی قرار داد. وی با استفاده از نظرسنجی یک نمونه تصادفی ۱۵۰۰ نفری از دانشگاهیان و دانشجویان حسابداری، متخصصان و اعضای حرفه حسابداری دادگاهی و کاربران و متقاضیان استفاده کننده از خدمات حسابداری دادگاهی را مورد بررسی قرار داد و نتیجه‌گیری کرد که مهارت‌های مورد نیاز مربوط به حسابداران دادگاهی عبارتند از: مهارت استدلال قیاسی، داشتن تفکر انتقادی، توانایی حل مشکل‌ها و مسائل بحرانی، انعطاف‌پذیری در بررسی، ارتباطات شفاهی، مهارت تجزیه و تحلیل، توانایی ارتباط شفاهی و مکتوب قوی، دانش حقوقی و آرامش و خونسردی.

تورپه^۱ (۲۰۰۹) در تحقیق خود مهارت‌های مورد نیاز حسابداران دادگاهی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج یافته‌های آنها نشان می‌دهد مهارت‌های مورد نیاز حسابداران قانونی شامل دقت، توجه به جزئیات، عینیت، توانایی حل مسأله و مهارت‌های ارتباطی شفاهی و کتبی قوی است. آلبرشت و همکاران^۲ (۲۰۰۹) در تحقیق خود مهارت‌های مورد نیاز حسابداران دادگاهی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج یافته‌های آنها نشان می‌دهد که مهارت‌های مورد نیاز حسابداران دادگاهی شامل مهارت‌های تحلیلی، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های فن‌آوری، دانش در حسابداری و صلاحیت حرفه‌ای، اطلاع از قوانین کسب و کار و تجارت، اطلاع از قوانین و حقوق شهروندی و اطلاع از آیین نامه‌های رفتاری است.

در سال (۲۰۱۰) تحقیق دیگری توسط جامعه حسابداران رسمی آمریکا با عنوان "صفات و مهارت‌های حسابداران دادگاهی" انجام شده است که هدف اصلی این تحقیق به دست آوردن درک روشن‌تر از صفات ضروری و مهارت‌های اساسی است که انتظار می‌رود حسابدار دادگاهی برای حل مسائل داشته باشد. نتایج بدست آمده از نظرسنجی آنلاین و سراسری از ۷۷۹ نفر که شامل وکلا (۱۲۶)، دانشگاهیان (۵۰) و حسابداران رسمی (۶۰۳) می‌شد. در این نظرسنجی ۲۴ سؤال مطرح شده و دیدگاه‌ها در مورد صفات ضروری، مهارت پایه، مهارت اولیه، حوزه‌های فعالیت حسابدار دادگاهی و صلاحیت‌های مورد نیاز بررسی شده است. نتایج نشان می‌دهد از دیدگاه حوزه حقوقی ویژگی تحلیلی، جزئیات گرا، با اخلاق و پاسخ‌گو بودن، از دیدگاه دانشگاهیان؛ تحلیل گری، اخلاقی، خلاقیت، پیگیر بودن و کنجکاوی، از دیدگاه حرفه؛ تحلیلی، جزئیات گرا، اخلاقی، کنجکاوی و درک و فهم از اصلی‌ترین صفات حسابدار دادگاهی است و از مهارت‌های حیاتی در اثربخشی حسابداری دادگاهی از دیدگاه حوزه حقوقی؛ ارتباط کلامی، ساده سازی اطلاعات، شناسایی مسایل کلیدی، مهارت حسابرسی و تفکر انتقادی، از دیدگاه دانشگاهیان؛ تفکر انتقادی، مهارت حسابرسی، مهارت ارتباطی نوشتاری، شناخت شیوه‌های تقلب و توانایی کشف و تحلیل

¹ Torpe

² Albrecht et al

نتایج و از دیدگاه حرفه؛ ارتباط کلامی، تفکر انتقادی، کشف و تجزیه و تحلیل نتایج، درک و فهم می‌باشد. همچنین تجزیه و تحلیل و تفسیر صورت‌های مالی و کشف تقلب از دیدگاه هر سه گروه و دانش استانداردهای حرفه‌ای، شواهد حسابرسی، ردیابی دارایی و آزمون تقلب از دیدگاه حوزه قضایی، کشف الکترونیکی، مهارت مصاحبه و آگاهی از قوانین مدنی می‌باشد، از دیدگاه حرفه نیز کشف الکترونیکی، مهارت مصاحبه و آزمون تقلب از دیگر مهارت‌های تکمیلی و اساسی مورد نیاز برای حسابدار دادگاهی می‌باشد.

بری گیت و همکاران (۲۰۱۲) در مقاله‌ای با عنوان "استفاده از کارشناسان دادگاهی در حل اختلافات مالیاتی در دادگاه‌ها" نگاه جامعی به استفاده از خدمات حسابداران دادگاهی برای حل اختلافات و مسائل مالیاتی براساس آنچه قضات در مورد کارشناسی آنها در نظرات خود در دادگاه‌ها نوشته‌اند، پرداخته است. طبق گزارش نظرات قضات در ارزیابی شهادت حسابداران دادگاهی بیانگر این مطالب است که شهادت متخصصین برای حل و فصل اختلافات بین مالیات-دهندگان و دریافت کنندگان مالیات در دادگاه مؤثر و اثرگذار بوده است. پیشنهاد نهایی این تحقیق استفاده از منابع آموزشی برای تدریس و پوشش برنامه‌های درسی برای حسابدار دادگاهی است. ادکویه و جیگی (۲۰۱۳) در مقاله‌ای با عنوان "حسابداری دادگاهی، ابزاری برای تشخیص و پیشگیری از تقلب در بخش عمومی" از طریق توزیع ۳۷۰ پرسش‌نامه بین کارکنان پنج وزارتخانه و مصاحبه با کارکنان در مورد نقش حسابداری دادگاهی و مهارت‌های مرتبط با آنان در پیشگیری از تقلب تحقیق کردند و با تجزیه و تحلیل داده‌ها و تحلیل واریانس به این نتیجه دست یافتند که استفاده از خدمات حسابداری دادگاهی به میزان قابل توجهی وقوع تقلب در بخش عمومی را کاهش می‌دهد و تفاوت معناداری بین عملکرد و نقش حسابداران حرفه‌ای دادگاهی و حساب‌برسان داخلی یا خارجی سنتی از لحاظ مهارت و فن‌های مورد استفاده وجود دارد و حسابداران دادگاهی نقش مؤثرتری در تشخیص و جلوگیری از وقوع تقلب در سازمان‌های دولتی دارند؛ بنابراین به آموزش مناسب و بازآموزی در تربیت حسابداران دادگاهی در بخش عمومی توصیه شده است. بوزکارت و هانتز (۲۰۱۳) در تحقیق خود مهارت‌های شخصی مورد نیاز حسابداران دادگاهی را به شرح زیر ارائه کردند:

- کنجکاو: یک حسابدار دادگاهی باید کنجکاو، و برای ترقی در شغل خود مشتاق باشد. او باید تلاش خود را به کار برد تا اعتماد و اطمینان به وجود آورد.
- جدیت و سرسختی: یک حسابدار دادگاهی نباید تسلیم سختی‌های کار شود. او باید در دفاع از چیزی که می‌خواهد، مقاوم باشد.
- خلاقیت: یک حسابدار دادگاهی باید در کنار رعایت اصول و استانداردهای کلی، تا حد ممکن خلاقیت داشته باشد.

- درک و فهم: یک حسابدار قانونی باید هر رویداد را با جزئیات بررسی کند. او باید درک درستی از مدیریت کسب و کار داشته باشد و بتواند به خوبی استدلال کند. او باید در گرفتن تصمیمات اش نگاهی تحلیلی و منطقی داشته باشد.
- اعتمادپذیری: یک حسابدار دادگاهی باید بداند که چگونه با دقت به سخنان افراد گوش دهد و با آنان ارتباط شنیداری یا نوشتاری برقرار کند. او باید دارای روابط اجتماعی قوی باشد.

رضایی و همکاران^۱ (۲۰۰۴) در تحقیقی با عنوان "آموزش حسابداری دادگاهی: بررسی دانشگاهیان و شاغلان"، نشان میدهد که تقاضا و علاقه به حسابداری دادگاهی، افزایش خواهد یافت و بیشتر دانشگاه ها در حال برنامه ریزی برای ارائه رشته حسابداری دادگاهی هستند. همچنین ضمن بررسی دانشگاهیان و شاغلان به این نتیجه می رسد که نظر هر دو گروه مبنی بر مناسب و مفید بودن حسابداری دادگاهی برای دانشجویان و دو جامعه کسب و کار و حرفه حسابرسی می باشد.

صالح و آب عزیز (۲۰۱۴) در بررسی "صفات، مهارت‌ها و ارزش‌های اخلاقی اسلامی حسابدار دادگاهی در بخش عمومی کشور مالزی" با توزیع ۲۲۸ پرسش‌نامه از طریق پست به رتبه بندی صفات، مهارت‌ها و ارزش‌های اخلاقی اسلامی حسابداران دادگاهی در کشور مالزی از دیدگاه حرفه حسابداری، دانشگاهیان و حوزه حقوقی پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد پاسخ-دهندگان در بعد صفات ضروری، تحلیلی، اخلاقی، اعتماد به نفس، جزئیات گرا و اعتماد به نفس در بعد مهارت پایه، توانایی تحقیق، مهارت حسابرسی، تفکر انتقادی، شناسایی مسائل کلیدی و درک اهداف مهم، در بعد مهارت پیشرفته؛ کشف تقلب، تجزیه و تحلیل اطلاعات مالی، شواهد حسابرسی، ارزیابی دارایی، ارزیابی دارایی و کنترل داخلی و در بعد اخلاقی؛ امانت داری، شفافیت، نظم و انضباط، پاسخ‌گویی و داشتن صداقت را مهم‌ترین شاخص‌ها برای حسابداری دادگاهی برشمردند.

مادان (۲۰۱۶) یک مطالعه تجربی از تقلب در بانک‌ها بر اساس توزیع پرسش‌نامه در ۳۴۵ نفر از کارکنان بانک برای شناسایی و درک آنها از تقلب بانکی و بررسی عوامل تاثیرگذار بر آنها در هند انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد عدم آموزش مؤثر، شیوه استخدام ضعیف، سیستم‌های کنترل‌های داخلی ضعیف و سطح پایین انطباق در بخشی از مدیران بانک‌ها با کارمندان از علل تقلب بانکی می‌باشد؛ بنابراین با افزایش تقلب و فساد در بانکداری هند، مدیران بانک‌ها باید به دنبال راهکاری برای حفاظت از اموال مشتریان خود باشند. محقق معتقد است عواملی چون

¹ Zabihollah Rezaee et al., 2004

شکست حسابرسان در کشف تقلب و افزایش دست کاری صورت های مالی و افزایش اعتراضات برای شفافیت و صداقت در گزارش های مالی منجر به افزایش نیاز برای استفاده از حسابداران دادگاهی شده است، بنابراین استفاده از خدمات حسابداری دادگاهی، به طور فزاینده ای در درون سیستم گزارش دهی شرکت ها می تواند منجر به شفافیت، مسئولیت پاسخ گویی و مسئولیت پذیری نسبت به سهامداران خود گردد.

ایفدپو (۲۰۱۶) مطالعه ای با عنوان "تقلب صورت های مالی: نیاز به تغییر پارادایم به حسابداری دادگاهی" به منظور بررسی دیدگاه حسابرسان داخلی، حسابداران دادگاهی و دانشگاهیان رشته حسابداری در مورد نیاز به تغییر پارادایم به حسابداری دادگاهی برای کاهش تقلب در صورت های مالی انجام داده است. نتایج این مطالعه نشان می دهد حسابرسان نمی توانند مانع وقوع از تقلب یا تشخیص تقلب در صورت های مالی شوند، آنها نه آموزش های لازم را دیده اند و نه تعهدی برای انجام این کار دارند؛ بنابراین تغییر پارادایم به حسابداری دادگاهی ممکن است شانس تشخیص و پیشگیری از تقلب را افزایش دهد. تحقیق حاضر نشان می دهد آموزش در حسابداری نیازمند ورود حسابداری دادگاهی در برنامه های درسی حسابداری می باشد. سطح آموزش می تواند از وقوع تقلب جلوگیری و تشخیص آنها را آسان کند؛ بنابراین یک حسابداری دادگاهی حرفه ای باید دارای طیف گسترده ای از دانش و مهارت های لازم باشد همچنین با رعایت اصول اخلاقی بتواند از دانش و مهارت خود در مسیر درست استفاده کند.

رضایی و همکاران (۲۰۱۶)، در مقاله "آموزش و رویه های عملیاتی حسابداری دادگاهی، ادراکات بدست آمده از کشور چین" به توصیف رویه های حسابداری دادگاهی در امریکا و سایر کشور های غربی پرداخته و آن ها را با رویه های مشابه در چین مقایسه نموده است. تحقیق ایشان نشان می دهد که حسابداری دادگاهی در کشور های انگلو ساکسون به منزله بهره برداری از دانش و فناوری برای بررسی و کشف فعالیت های مجرمانه و اقدامات غیر قانونی در حوزه های حسابداری امور مالی، مدیریت و جرم شناسی تلقی شده که به عنوان بستر اصلی بروز تخلفات و اقدامات غیر قانونی در کانون توجه قرار گرفته اند. علاوه بر این ارزشگذاری، برآورد ریسک و حل و فصل تعارض از طریق رویه های حسابداری دادگاهی انجام می گیرد. رایج ترین رویه های مورد تمرکز در این حیطه در کشورهای انگلو ساکسون عبارتند از: مشاوره قضایی، شهادت دهی متخصص و آزمون تقلب.

جرالد و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیق خود تحت عنوان "نقش و کاکرد حسابداری دادگاهی در انگلیس" به بررسی ماهیت حسابداری دادگاهی در انگلستان پرداختند. هدف از انجام پژوهش

¹ Ifedapo

بررسی میزان شناخت از حسابداری دادگاهی، شناسایی نوع خدمات ارائه شده، دانش ضروری و مهارت‌های لازم برای حسابداران دادگاهی و اهمیت آنهاست؛ و اینکه آیا می‌توان آن را به عنوان یک حرفه شناخت. این تحقیق از طریق مصاحبه‌های حضوری و پرسشنامه پستی صورت گرفته است. نمونه‌گیری هدفمند از دو گروه حرفه حسابداری و حوزه‌های دادگاهی و قضایی صورت گرفت و ۲۶۲ پرسش‌نامه توزیع گردید که در نهایت ۵۶ پرسش‌نامه دریافت گردیده و تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد مهارت ارتباط کتبی، تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی، مهارت‌های ارتباطی شفاهی و مهارت تحلیلی و مهارت حل مسئله مهم‌ترین اولویت‌های مهارت حسابداران دادگاهی از نظر پاسخ‌دهندگان می‌باشد. تقریباً ۴۰ درصد از تعاریف ارائه شده، حسابداری دادگاهی را به عنوان "کار حسابداری در ارتباط با روند دادگاه" می‌دانند و بیشتر خدمات حسابداری دادگاهی به عنوان شواهد متخصص در دادگاه برای حل و فصل اختلاف نظر و خدمات دادخواهی است و تبدیل شدن حسابداری دادگاهی به یک حرفه را مستلزم تشکیل تیم‌های حرفه‌ای دارای مهارت‌های پیشرفته و تخصصی می‌داند.

درخصوص تحقیقات داخلی پیشین صورت گرفته مرتبط با موضوع این تحقیق می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

اورنگیان و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان "ارزیابی اعتبار نظریه کارشناس در محاکم کیفری" اظهار می‌دارد مراجع قضایی برای نظرات کارشناسی کارشناسان ارزش و اعتبار فراوانی قابل هستند تا آنجا که براساس آرای دیوان عالی کشور اگر دادگاهی بدون صلاحیت علمی و فنی، نظریه کارشناس را رد کند و رأساً اقدام به صدور رأی کند چنین رأیی ارزش قضایی نداشته و قابل ابطال است. تحقیقات میدانی و مصاحبه با قضات دادگاه‌ها و نیز بررسی آرای صادره مؤید است که نظرات کارشناسی هرچند از لحاظ موازین قانونی (که متأثر از فقه است) با سایر ادله برابری نمی‌کند ولی در عمل از اعتبار بالاتری برخوردار است و بسیاری از مسایل لاینحل را حل کرده است.

چالاک و قادری (۱۳۹۴) در بررسی "حسابداری قضایی و نقش آن در پیشگیری از تقلب" با مطالعه ادبیات پیشین به بررسی ابعاد مختلف حسابداری دادگاهی پرداخته و معتقدند؛ اندیشمندان و صاحبان فن باید حرفه حسابداری قضایی را به عنوان یک ضرورت و یک نیاز در زمینه خدمات اعتبار بخشی مورد توجه قرار دهند و ایجاد این حرفه را به عنوان ابزاری برای تحقق بخشیدن به اهداف اقتصاد مقاومتی، شفاف سازی و سالم سازی فضای اقتصادی و جلوگیری از اعمال متقلبانه درحوزه‌های پولی، تجاری و ارزی لازم می‌دانند.

سجادی و کاظمی (۱۳۹۵) در تحقیق با عنوان "الگوی جامع گزارشگری مالی متقلبانه در ایران به روش نظریه پردازی زمینه بنیان" با ترکیب روش‌های تحقیق کیفی با استفاده از رویکرد

نظریه پردازی زمینه بنیان و تجزیه و تحلیل اسناد و مدارک، الگوی جامع تقلب در صورت‌های مالی را در بستر فرهنگی، اقتصادی و حقوقی کشور ایران ارائه داده‌اند. جامعه آماری این تحقیق، خبرگان صاحب نظر در خصوص پدیده صورت‌های مالی متقلبانه بوده‌اند که با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی یا زنجیره‌ای برای مصاحبه انتخاب شده‌اند. پس از کسب نظر خبرگان و مطالعه دقیق اسناد، مدارک و گزارشات، عامل فشار به عنوان شرط علی گزارشگری مالی متقلبانه شناخته شد. نتایج تحقیق ایشان نشان می‌دهد انگیزه پاداش مدیران، انگیزه سوء استفاده از دارایی‌ها، هزینه‌های سیاسی، مقاصد مالیاتی و تحصیل شرکت توسط مدیران نیز بر گزارشگری مالی متقلبانه موثرند. طرح‌های تقلب در گزارشگری مالی در بستر فرهنگ عمومی، نظام قانونی و استاندارد حسابداری کشور به عنوان شرایط زمینه‌ای و نظام راهبری شرکتی، کنترل داخلی و کیفیت حسابرسی به عنوان شرایط مداخله‌گر متولد می‌شوند.

غلامی حسن کیاده و حسنی (۱۳۹۵) در تحقیق خود به مرور مفاهیم مرتبط با حسابداری دادگاهی پرداختند. آنها در این تحقیق تعریف حسابداری دادگاهی، تفاوت آن با حسابرسی، ویژگی‌ها و حوزه‌های فعالیت حسابداران دادگاهی، عوامل پیدایش حسابداری دادگاهی، نقش این حوزه از حسابداری در ارتقای عدالت اجتماعی و چندی از القاب و مجامع حرفه‌ای مربوطه را مورد بررسی قرار دادند.

سلطانی‌فر (۱۳۹۵) در پایان‌نامه خود به بررسی "تاثیر حسابداری و حسابرسی دادگاهی در کنترل تقلب و بهبود کنترل‌های داخلی و گزارشگری مالی" پرداخته است. جامعه آماری تحقیق، کلیه حسابداران رسمی فعال عضو جامعه حسابداران رسمی ایران که هم‌زمان کارشناس رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی هستند و جمعاً ۲۱۷ نفر می‌باشند را شامل می‌شود. حجم نمونه به روش کوکرال ۱۳۹ نفر مشخص شده و با توزیع پرسش‌نامه داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که حسابداری و حسابرسی دادگاهی بر کنترل تقلب مالی، بهبود کنترل‌های داخلی و کیفیت گزارشگری مالی تأثیر قابل توجهی دارد. صحت (۱۳۹۶) در پایان‌نامه خود با عنوان "تحلیل شکاف بین انتظارات و ادراکات از ویژگی‌های حسابداران دادگاهی" به بررسی ادراکات و انتظارات اعضای حرفه حسابداری، دانشگاهیان و حوزه قضایی برای کشف شکاف بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب ویژگی‌های حسابداران دادگاهی پرداخته است تا نقاط ضعف و کاستی‌ها را شناسایی کند. اوطی تحقیق میدانی با کمک پرسش‌نامه از ۲۹۷ نفر به عنوان نمونه آماری نظرسنجی کرده است. او با تحلیل شکاف مدل سروکوال در این پژوهش، چهار بعد صفات ضروری، مهارت‌های اولیه، مهارت‌های پیشرفته و ارزش‌های اخلاقی حسابدار دادگاهی را با استفاده از آزمون مقایسه میانگین دو نمونه مستقل (آزمون رتبه‌های علامت‌دار ویل کاکسون) مورد بررسی قرار داده است و بدین نتیجه رسیده که

بین وضعیت مطلوب و موجود حسابداری دادگاهی در هر چهار بعد تفاوت معنادار وجود دارد و بیشترین فاصله انتظاراتی در بعد مهارت پیشرفته و ارزش‌های اخلاقی وجود دارد. بر اساس آزمون رتبه بندی فریدمن؛ پایبند بودن به اصول اخلاقی در بعد صفات ضروری، توانایی گردآوری اسناد لازم برای رد یا پشتیبانی یک ادعا مهم‌ترین معیارمهارت اولیه و تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی مهمترین شاخص مهارت پیشرفته حسابدار دادگاهی شناخته شد. همچنین تعهد داشتن و پاسخگو بودن مهمترین ارزش اخلاقی اسلامی از دیدگاه پاسخ‌دهندگان در این پژوهش است.

برزگر و حسین زاده (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی یکپارچه سازی حاکمیت شرکتی و حسابداری دادگاهی پرداختند. آنها در تحقیق خود بیان داشتند بدون شک، حسابداران دادگاهی خبره، می توانند به پیشرفت سیستم حاکمیت شرکتی کمک کنند. این افراد که اعضای حرفه ای کمیته حسابرسی و حاکمیت شرکتی هستند، می توانند نقش عمده ای در هماهنگ کردن فعالیت های شرکت برای رسیدن به یک سیاست منسجم رفتاری در درون سازمان، به منظور شناسایی و پیشگیری از تقلب ایفا نمایند. هدف اصلی این تحقیق، پی بردن به این است که چگونه می توانیم مهارت های حسابداری دادگاهی را برای پیشرفت حاکمیت شرکتی یکپارچه کنیم. در این زمینه تحقیقات کمی انجام شده است و این پژوهش، یک تحقیق مقدماتی از مهارت های لازم، آموزش و الزامات آموزشی برای حسابداران دادگاهی خبره به منظور پیشرفت سیستم حاکمیت شرکتی است. در این پژوهش، ابتدا مشکلات سیستم های گزارشگری مالی را مطرح نموده و سپس به بررسی اهمیت حسابداری دادگاهی در تحولات حاکمیت شرکتی پرداخته، و در نهایت یکپارچه سازی حسابداری دادگاهی و حاکمیت شرکتی را مورد بحث قرار گرفته است. برزگری خانقاه و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی، ویژگی‌های شخصیتی، مهارتی و اخلاقی حسابداران دادگاهی با استفاده از تکنیک تاپسیس را مورد بررسی قرار دادند. ایشان در این تحقیق، عوامل شخصیتی، مهارتی و اخلاقی، که به افزایش سطوح بهره‌وری و کارایی حسابداران دادگاهی کمک می‌کند را با استفاده از نظرات سه گروه (خبرگان حرفه حسابداری، دانشگاهیان، حوزه حقوقی و قضایی) در نیمه اول سال ۱۳۹۶ شناسایی و رتبه بندی نموده اند. برای این منظور ابتدا با بهره‌گیری از مقالات بین المللی و نظرات خبرگان ۵۰ عامل تأثیرگذار بر ویژگی‌های حسابداران دادگاهی را شناسایی و در چهار بعد طبقه بندی کرده، سپس پرسش‌نامه مورد تایید خبرگان را بر اساس فرمول کوکران بین ۲۹۷ نفر به عنوان نمونه جامعه آماری به صورت تصادفی طبقه‌ای توزیع نمودند. در نهایت با استفاده از تکنیک تاپسیس این عوامل را رتبه‌بندی کرده اند. نتایج رتبه‌بندی عوامل نشان می‌دهد که پاسخگوبودن از بُعد صفات ضروری، مهارت حسابرسی از بُعد مهارت اولیه و تجزیه و تحلیل و تفسیر صورت‌های مالی از بُعد مهارت پیشرفته، هم چنین عدالت و توازن از بُعد ارزش‌های اخلاقی بالاترین امتیاز را در بین سایر شاخص‌ها کسب کرده‌اند.

دیانتی دیلمی (۱۳۹۶) در مقاله ای با عنوان " راهنمای تدوین برنامه درسی برای تعلیم و تربیت حسابداران متخصص در زمینه مباحث قضایی و تقلب"، ماحصل تحقیق انجام شده در دانشگاه ویرجینیای غربی که با استفاده از کمک مالی ۶۱۴۰۰۰ دلاری موسسه ملی عدالت^۱ (که آژانس تحقیق، توسعه و ارزیابی وزارت دادگستری آمریکا محسوب می شود) انجام شده را ترجمه و به عنوان راهنمایی برای تدوین سرفصلهای برنامه درسی آموزش حسابداران متخصص در زمینه مباحث قضایی و تقلب ارائه نموده است.

قربانی (۱۳۹۷) در پایان نامه خود با عنوان "بررسی ضرورت راه اندازی رشته حسابداری دادگاهی در دانشگاه ها و اولویت بندی دروس آن: دیدگاه خبرگان دانشگاهی و حرفه ای" به این نتیجه رسید که اولاً مطابق نظر خبرگان و کارشناسان رسمی دادگستری و قضات راه اندازی رشته حسابداری دادگاهی در ایران ضروریست، ثانیاً اهمیت مهارت پیش نیاز، مهارت اساسی و مهارت عمیق از دیدگاه پاسخگویان تقریباً یکسان است. اما اهمیت دانش پیش نیاز، دانش اساسی و دانش عمیق با همدیگر متفاوت است و دانش پیش نیاز از همه مهم تر است.

باتوجه به تحقیقات پیشین، در تحقیق حاضر از چارچوب مطرح شده در گزارش تحقیقاتی دانشگاه ویرجینیای غربی در خصوص دانش و مهارتهای مورد نیاز برای فارغ التحصیلان حسابداری قضایی، بعنوان سنگ زیربنای تدوین برنامه درسی استفاده شده است که با توجه به شرح صلاحیتهای و شرائط احراز صلاحیت کارشناسان رشته حسابداری و حسابرسی مطرح شده از سوی شورای عالی کارشناسان رسمی دادگستری در ایران، تعدیل شده است (شکل ۳). البته در تعریف دروس با الهام از مهارتها و توانایی و دانش های مطرح شده در این چارچوب، از سایر تحقیقات پیشین و نظر خبرگان به نحوی که در ادامه شرح داده شده نیز استفاده گردیده است.

^۱ National Institute of Justice(NIJ)

شکل ۳- سلسه مراتب دانش، مهارت ها و توانایی های حسابداری دادگامی و تقبل

دانش اصلی		دانش پایه	دانش پیش نیاز
۵-دروس ویژه حسابداری دادگامی	۴-دروس ویژه تقبل	۳-دروس اصلی حسابداری دادگامی و تقبل	۲-معمولا در دروس اصلی با اختیاری ارائه می شوند
<p>جرم شناسی، محیط حرفه ای، قانونی و مقرراتی، مباحث اخلاقی</p> <p>حسابداری دادگامی و تقبل</p> <p>اختلافی دارایی ها، فساد و ارائه نادرست تقبل صورت های مالی</p> <p>حسابداری دادگامی و تقبل در محیط دیجیتال</p> <p>خدمات مشاوره، داوری و اظهارنظر تخصصی قضایی در حوزه های ذیل و سایر موارد مربوطه:</p> <p>۱-حسابداری و حسابرسی امور خدماتی و بازرگانی اشخاص حقیقی و حقوقی</p> <p>۲-حسابداری و حسابرسی مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، از جمله بنیادهای، شهرداری ها و سایر مؤسسات عام المنفعه</p> <p>۳-حسابداری و حسابرسی وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات دولتی و طرح های عمرانی</p> <p>۴-حسابداری و حسابرسی امور تولیدی و صنعتی</p> <p>۵-حسابداری و حسابرسی امور مالیاتی</p> <p>۶-حسابداری و حسابرسی بانکها، بیمه ها و مؤسسات اعتباری</p> <p>۷-حسابداری و حسابرسی امور مربوط به بورس</p> <p>۸-ارزانی سهام و سهم الشرکه شرکتهای خدماتی و بازرگانی</p> <p>۹-ارزانی سهام و سهم الشرکه شرکتهای تولیدی و صنعتی</p> <p>۱۰-ارزانی سهام و سهم الشرکه بانک ها، بیمه ها و مؤسسات اعتباری</p>	<p>شناخت تقبل</p> <p>شناخت حسابداری دادگامی</p> <p>مبحث اصلی مربوط به نقشهای حسابرسان، متخصصان حسابداری دادگامی و تقبل</p> <p>بررسی اینکه چه کسی و چرا مرکب تقبل می شود</p> <p>بررسی مثلث تقبل شامل (فشار، فرصت، توجه عقلی)</p> <p>بررسی اجمالی عناصر تقبل (شامل اقدام، پنهانکاری، تبدیل)</p> <p>مبحث پیشگیری از تقبل، بازاریابی، تشخیص، تحقیق و تفحص و از بین بردن (اصلاح) تقبل</p> <p>بررسی اجمالی مرسوم ترین اقدامات متقلبانه اعم از: اختلاس دارایی و گزارشگری مالی متقلبانه</p> <p>مباحث مربوط به علائم هشداردهنده خطر تقبل</p> <p>مبحث از بین بردن (اصلاح) تقبل: دعوی قضایی و مدنی و کنترل های داخلی</p> <p>مبحث انواع خدمات مشاوره دادگامی و قضایی</p> <p>مبحث گزارش کارشناسی حسابداری و حسابرسی دادگامی</p>	<p>مهارتهای عمومی (نوشاری و گفتاری) مربوط به ارتباطات اصول و ضوابط حسابداری و حسابرسی (شامل استانداردهای حسابداری و حسابرسی، آیین رفتار حرفه ای و رهنمودهای مربوطه)</p>	<p>۱-دروسی که بطور معمول در مقطع کارشناسی رشته حسابداری ارائه می شوند</p> <p>مفاهیم پایه ای حسابداری:</p> <ul style="list-style-type: none"> • صورتهای مالی اصلی و یادداشتهای همراه • تاثیر بدهکار کردن و بستنکار کردن روی مانده حسابها • تجزیه و تحلیل حساب ها • محاسبه ی نسبت های مالی اصلی • رایج ترین اندازه های مالی <p>مفاهیم اصلی حسابداری:</p> <ul style="list-style-type: none"> • تردید حرفه ای • استانداردهای مرتبط حسابداری • نهادهای قانونگذار و حرفه ای • انواع شواهد حسابداری <p>مفاهیم اصلی پردازش رویدادهای مالی و کنترل های داخلی شامل کنترل سیستمهای اطلاعاتی مبتنی بر رایانه</p> <p>مفاهیم اصلی قانون تجارت</p> <p>مهارتهای اصلی کار با رایانه</p>

۳- روش شناسی تحقیق

این تحقیق از لحاظ نوع طرح(ساختار)، تحقیق کیفی و از نوع فرا ترکیب(فراسنتر)^۱ می باشد. در روش تحقیق فرا ترکیب، مطابق الگوی ارائه شده توسط سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷)، هفت مرحله به شرح شکل ۳ لازم است طی شود.

شکل ۳- مراحل انجام تحقیق فرا ترکیب (منبع: سندلوسکی و باروسو، ۲۰۰۷)

مرحله اول در فرا ترکیب، تنظیم سوال پژوهش است که سوال پژوهش حاضر عبارت است است: "چه دروسی که باید در برنامه درسی رشته حسابداری قضایی و ضد تقلب گنجانده شوند؟" برای یافتن پاسخ این سوال، لازم است به صورت نظام مند به بررسی متون تحقیقی مرتبط با حسابداری قضایی و تقلب پرداخته شود. این جستجو شامل جستجوی کلی در گوگل، جستجوی کتب تخصصی، مقالات منتشر شده در مجلات معتبر نمایه شده در سایتهای امرالد، ساینس دایرکت، پروکوئست، اسکوپ، اسکاپوس و نیز وب سایت دانشگاههای معتبر جهان که رشته حسابداری قضایی را دارند و نیز محتوای سرفصل درسی آنها، بوده است که این جستجو ها، مرحله دوم فراترکیب را تشکیل می دهد. جدول ۲، واژگان کلیدی جستجو شده در مرحله دوم از فراترکیب را در این تحقیق نشان می دهد.

¹ Meta-Synthesis

² Sandelowski M, Barros J.(2007), Handbook for synthesizing qualitative research, Springer publishing company Inc.

جدول ۲- واژگان کلیدی جستجو شده بطور نظام مند در مقالات، کتب و برنامه درسی دانشگاه‌های جهان

واژگان کلیدی	
فارسی	انگلیسی
حسابداری قضایی	forensic accounting
برنامه درسی حسابداری قضایی	forensic accounting curriculum
کارشناسی ارشد حسابداری قضایی	Masters in Forensic Accounting
برنامه های اخذ مدرک حسابداری قضایی	Forensic Accounting Degree Programs
تحقیق و تفحص تقلب	Fraud Examination
دوره کارشناسی حسابداری قضایی و تحقیق و تفحص تقلب	Bachelor of Forensic Accounting & Fraud Examination
تقلب	Fraud
جرم شناسی مالی	financial criminology
پیشگیری از تقلب	Preventing fraud
جرایم یقه سفید	White Collar Crime
فساد	corruption
تحقیق و تفحص جرائم مالی	Criminal Financial Investigations
تقلب در صورتهای مالی	Financial Statement Fraud
تجزیه و تحلیل قضایی	Forensic Analytics
حسابرسی قضایی	Fraud Auditing
برنامه ضد تقلب	Anti-Fraud Program
پیشگیری و کشف تقلب	Fraud Prevention and Detection
کشف سرقت رخ داده توسط کارکنان	Detecting Employee Theft
کنترل‌های داخلی	Internal controls
تقلب مالیاتی	Tax Fraud
حسابداری ساختگی	Creative Accounting
حاکمیت شرکتی (نظام راهبری شرکتی)	corporate governance
گزارشگری پاسخگویی	Accountability Reporting
گزارشگری پایداری	Sustainability Reporting
حسابرسی سیستمهای اطلاعاتی حسابداری	Auditing information Systems

در مرحله سوم، بعد از اینکه مقالات با توجه به تناسب با پارامترهای مطالعه انتخاب شدند، کیفیت روش شناختی این مقالات و نوشتار ارزیابی شد. هدف از این گام حذف مقاله هایی است که به یافته های ارایه شده در آنها اعتمادی نیست و لذا نباید در فراترکیب وارد شوند. ابزاری که معمولاً برای ارزیابی کیفیت مقالات استفاده می شود، برنامه مهارت های ارزیابی حیاتی (CASP)^۱ نام دارد. این ابزار به محقق کمک می کند تا دقت، اعتبار و اهمیت مطالعه ها را مشخص کند. این سؤالات بر موارد زیر تمرکز دارد:

- ۱- اهداف تحقیق
- ۲- منطق روش
- ۳- طرح تحقیق
- ۴- روش نمونه گیری
- ۵- جمع آوری داده ها
- ۶- انعکاس پذیری (شامل رابطه بین محقق و شرکت کنندگان می باشد)
- ۷- ملاحظات اخلاقی
- ۸- دقت تجزیه و تحلیل داده ها
- ۹- بیان واضح و روشن یافته ها
- ۱۰- ارزش پژوهش.

در این مرحله به هر کدام از مقالات درخصوص هریک از ۱۰ مورد فوق، امتیاز ۱ تا ۵ داده شد. سپس امتیازات مذکور برای هر مقاله با هم جمع شد و با توجه به جدول ۳، ارزیابی مقالات انجام شد. مقالاتی که امتیاز کمتر از ۲۰ گرفتند، حذف شدند.

جدول ۳ - ملاک ارزیابی مقالات امتیاز دهی شده براساس برنامه مهارت های ارزیابی حیاتی (CASP)

ارزیابی مقاله	امتیاز
عالی	بین ۴۱ تا ۵۰
خیلی خوب	بین ۳۱ تا ۴۰
خوب	بین ۲۱ تا ۳۰
متوسط	بین ۱۱ تا ۲۰
ضعیف	بین ۰ تا ۱۰

در این تحقیق ۷۸ مقاله و ۱۹۴ کتاب و برنامه درسی ۳۲ برنامه دانشگاه ارزیابی شده، ۶۳ مقاله و ۹۰ کتاب و ۲۰ برنامه دانشگاهی امتیاز زیر ۲۰ (متوسط و ضعیف) کسب کردند یا اینکه معیارهای پذیرش (شامل مواردی چون موضوع مورد بررسی، محتوا، زمان، روشهای مطالعه، جامعه

^۱ Critical Appraisal Skills Program (CASP)

مورد مطالعه، کیفیت تحقیق/ سطح نوشتار، اعتبار) را نداشته و حذف شدند. در نتیجه در فرایند ارزیابی، از میان ۷۸ مقاله ۶۳ مقاله حذف شده و ۱۵ مقاله و نیز ۱۰۴ کتاب و برنامه درسی ۱۲ دانشگاه بعنوان مبنای مناسب تجزیه و تحلیل دروس نگه داشته شدند.

در مرحله چهارم، به طور پیوسته مقالات منتخب و نهایی شده و نیز سرفصل ها و برنامه های درسی دانشگاههایی که این رشته را در جهان دارند به منظور دستیابی به یافته های محتوایی آنها، چندبار مرور شد. برای اینکار با مبنا قراردادن چارچوب و الگوی تدوین شده در تحقیق دانشگاه ویرجینیای غربی و توجه به مهارتها، دانش و توانایی هایی که در این چارچوب مشخص شده باید فارغ التحصیلان حسابداری دادگاهی در آن باشند، و نیز با بررسی تک تک دروس پیشنهاد شده در مقالات و نیز دانشگاههایی که رشته مذکور را دارند، اقدام به حذف دروس تکراری و ترکیب دروسی شد که می شد آنها را در غالب یک درس تعریف کرد.

در نهایت در مرحله پنجم فرا ترکیب، دروس استخراج شده در مرحله چهارم، به دروس اصلی (تخصصی)، پایه و اختیاری دسته بندی شده، هدف هر درس، سرفصل ها و منابع پیشنهادی هر کدام مشخص گردید. از آنجا که تحقیق قربانی (۱۳۹۷) نشان می دهد که نظر خبرگان و کارشناسان بر آن است که این رشته در مقطع کارشناسی ارشد راه اندازی شود و کل واحد هایی که یک دانشجوی در مقطع کارشناسی ارشد می گذارد بطور معمول ۳۲ واحد است؛ لذا ۱۱ واحد درس تخصصی، ۱۱ واحد درس پایه، ۶ واحد درس اختیاری و ۴ واحد نیز پایان نامه در این رشته در نظر گرفته شده است. جداول ۳ الی ۵، عناوین دروس و دسته بندی آنها را در این برنامه درسی نشان می دهد. همانطور که ملاحظه می کنید در برنامه درسی این رشته میان رشته ای، دروس جامعه شناسی، روانشناسی، حقوقی، جرم شناسی، سیستمهای اطلاعاتی لحاظ شده تا مهارتهایی که قبلا در شکل ۲ این مقاله مورد تاکید قرار گرفته اند، در دانشجویان ایجاد شود. در این برنامه درسی سعی شده تا متناسب سطح استعداد دانشجویانی که وارد دانشگاههای مختلف می شوند سابقه کاری که قبلا داشته اند^۱، یک انعطاف پذیری وجود داشته باشد. از سوی دیگر، چون رشته حسابداری دادگاهی و تقلب زیر مجموعه رشته حسابداری محسوب می شود، لذا کسب دانش کافی در زمینه حسابداری و حسابرسی، پیش شرط این رشته است و افرادی که از سایر رشته ها نظیر جامعه شناسی، روانشناسی، حقوق، علوم رایانه وارد این رشته می شوند باید دروس جبرانی مربوط به مباحث اصلی حسابداری را پشت سر بگذرانند. علی ایحال ورود به این رشته مستلزم داشتن سابقه کاری مرتبط با مباحث حسابداری دادگاهی اعم از حسابداری و

^۱ دانشجویانی که برای ادامه تحصیلی وارد این رشته می شوند ضروریست دارای تجربه کاری مرتبط با مباحث حسابداری دادگاهی بویژه در زمینه های حسابداری، حقوق، فناوری اطلاعات و یا کارهای پلیسی باشند.

حسابرسی، حقوق، فناوری اطلاعات و یا کارهای پلیسی و مرتبطی است که در مصاحبه با پذیرفته شدگان این رشته که از طریق سراسری حدنصاب نمره لازم را اخذ نموده اند این سابقه ارزیابی و نتیجه نهایی رد یا تایید پذیرفته شدگان از طریق دانشگاه به سازمان سنجش اعلام می شود.

جدول ۴- دروس پایه

ردیف	نام درس	تعداد واحد	ساعت			پیش نیاز
			نظری	عملی	جمع	
۱	حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی(۱)	۳	۱۶	۱۶	۳۲	-
۲	حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی(۲)	۲	۱۶	۱۶	۳۲	■ حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی(۱) ■ کلیات حقوق
۳	کلیات حقوق	۲	۱۶	۱۶	۳۲	
۴	جرم شناسی، کشف و پیشگیری از جرم	۲	۱۶	۱۶	۳۲	■ کلیات حقوق
۵	روان شناسی اجتماعی (نظریه‌ها، مفاهیم و کاربردها)	۲	۱۶	۱۶	۳۲	
	جمع	۱۱ واحد				

جدول ۵- دروس تخصصی

ردیف	نام درس	تعداد واحد	ساعت			پیش نیاز
			نظری	عملی	جمع	
۱	تقلب مالیاتی و حسابداری قضایی (حسابرسی امور مالیاتی)	۲	۱۶	۱۶	۳۲	■ حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی(۱)
۲	حسابرسی و ارزیابی سهام و سهم شرکت بیمه ها	۲	۱۶	۱۶	۳۲	-
۳	حسابرسی و ارزیابی سهام و سهم شرکت بانکها موسسات اعتباری	۲	۱۶	۱۶	۳۲	-

۴	مطالعات موردی (بررسی افته های واقعی) در حسابداری قضایی و تقلب	۲	۱۶	۱۶	۳۲	■ حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی (۲)
۵	تکنیک های تحلیل داده ها و داده کلوی در حسابداری قضایی و بررسی تقلب	۲	۱۶	۱۶	۳۲	■ حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی (۲)
۶	داوری، اظهارنظر و گزارش نویسی تخصصی قضایی	۱	۱۲	۲۰	۳۲	■ حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی (۲)
	جمع	۱۱ واحد				

جدول ۶-دروس اختیاری (۶ واحد از دروس ذیل باید انتخاب شود)

ردیف	نام درس	تعداد واحد	ساعت			پیش نیاز
			نظری	عملی	جمع	
۱	کارآموزی قضایی	۲	-	۳۲	۳۲	■ داوری، اظهارنظر و گزارش نویسی تخصصی قضایی
۲	حسابرسی امور سرمایه گذاری در بورس سهام و کالا	۲	-	۳۲	۳۲	
۳	حسابداری و حسابرسی مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی (شامل بنیادها، شهرداری ها و سایر مؤسسات عام المنفعه)	۲	-	۳۲	۳۲	
۴	حسابداری و حسابرسی وزارتخانه ها، سازمانها و مؤسسات دولتی و طرح های عمرانی	۲	-	۳۲	۳۲	
۵	تقلب و رسوایی بین المللی حسابداری	۲	۱۶	۱۶	۳۲	
۶	تحقیق و تفحص جرائم یقه سفید	۲	۱۶	۱۶	۳۲	
۷	نظام راهبری شرکتی	۲	۱۶	۱۶	۳۲	-

۸	گزارشگری و عملکرد یکپارچه پایداری شرکت	۲	۱۶	۱۶	۳۲	-
۹	سیستم های اطلاعاتی حسابداری	۲	۱۶	۱۶	۳۲	
۱۰	حسابرسی سیستم های اطلاعاتی حسابداری	۲	۱۶	۱۶	۳۲	■ سیستمهای اطلاعاتی حسابداری
۱۱	تقلب و فساد در ورزش	۲	۱۶	۱۶	۳۲	
۱۲	مدیریت ریسک تقلب و اجرای برنامه ضد تقلب	۲	۱۶	۱۶	۳۲	-
۱۳	حسابرسی تقلب و ارزیابی کنترل‌های داخلی و ریسک تقلب	۲	۱۶	۱۶	۳۲	
۱۴	روش تحقیق در حسابداری	۲	۱۶	۱۶	۳۲	
	جمع واحدی که باید انتخاب شود	۶				

در ادامه توضیحات مربوط به رئوس مطالبی که در هر درس باید پوشش داده شود، آورده شده است:

■ سرفصلهای درس حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی (۱)

- آشنایی با تعریف و نحوه پیدایش و گسترش حسابداری قضایی در جهان و نهادهای مرتبط با آن
- آشنایی با حرفه حسابداری دادگاهی (قضایی) و انواع خدماتی که ارائه می دهد و تفاوت آن با حسابرسی مالی
- آشنایی با عناوین و شرح صلاحیتهای کارشناس رسمی دادگستری در ایران (منبع پیشنهادی: ۸: سایت شورای عالی کارشناسان رسمی دادگستری)
- آشنایی با مفهوم داوری مالی و شرایط آن در ایران
- آشنایی با جرائم مالی و نحوه ارزیابی زیان حاصل از این جرائم
- آشنایی با جرائم سازمان یافته و ارزیابی زیان حاصل از این جرائم
- آشنایی با جرائم و تقلب های رایانه ای و ارزیابی زیان حاصل از این جرائم
- آشنایی با اثرات اقتصادی جرائم و نحوه ارزیابی زیان حاصل از این جرائم
- آشنایی با مدیریت جرائم سایبری و ارزیابی زیان حاصل از این جرائم
- آشنایی با تعریف تقلب، مدلهای و طبقه بندی های آن
- آشنایی با مفهوم و پویایی تقلب و دلیل رخدادن آن

- آشنایی با تئوری تقلب آشنایی با تئوری کنترل تقلب
- آشنایی با موارد مشکوک به تقلب
- آشنایی با نشانه و علائم خطر تقلب
- آشنایی با انواع نقشه های تقلب (Fraud Schemes) و نحوه انجام آنها
- آشنایی با تقلب سازمانی
- آشنایی با تقلب در واحدهای اقتصادی کوچک
- آشنایی با تقلب در سرمایه گذاری
- آشنایی با سرقت و تقلب های سازمان یافته در خرده فروشی ها
- آشنایی با شیوه تقلب در مقابل سالمندان
- آشنایی با روش های هدف قرار دادن مردم از طریق تقلب
- آشنایی با شیوه تقلب در پیش دریافت حق الزحمه
- آشنایی با شیوه تشخیص سرقت و تقلب
- آشنایی با تقلب درون سازمانی
- آشنایی با تقلب رایانه ای، اینترنتی و ایمیلی
- آشنایی با تقلب و اختلاس کارکنان و انگیزه های ایشان
- آشنایی با روانشناسی فرد متقلب
- آشنایی با تقلب در پرداختی ها
- آشنایی با تقلب در تدارکات
- آشنایی با تقلب در انواع مختلف قراردادها اعم از بیع متقابل ، خرید و فروش کالا و...
- آشنایی با تقلب در هزینه سفر
- آشنایی با تقلب در مخارج سرمایه ای
- آشنایی با تقلب در حقوق و دستمزد
- آشنایی با طرق ارائه نادرست درآمد
- آشنایی با ورشکستگی و تقلب های مرتبط با آن
- آشنایی با روشهای غیرمستقیم محاسبه سود واقعی
- آشنایی با تقلب در موجودی کالا و سایر داراییها
- آشنایی با تقلب در ثبت دفاتر حسابدای
- تقلب و سیستم اطلاعات حسابداری
- آشنایی با تقلب های صورت گرفته درخصوص مصرف کنندگان و پیشگیری از آنها
- آشنایی با مفهوم پولشویی و جریانه های مالی فرا ملی

- آشنایی با مصادیق تقلب در گزارشهای مالی
  - آشنایی با انواع شیوه های ارائه نادرست صورتهای مالی و تقلب در بازارهای مالی
  - آشنایی با نحوه تجزیه و تحلیل صورتهای مالی
  - آشنایی با فنون حسابداری و حسابرسی قابل استفاده در حسابداری دادگاهی
  - آشنایی با نحوه تهیه صورتهای مالی از روی مدارک ناقص
  - آشنایی با نحوه تجزیه و تحلیل مدارک
  - آشنایی با نقش و مسئولیت حسابرسان در خصوص تقلب
  - آشنایی با حسابرسی تقلب
  - آشنایی با دین حسابرسان برای کشف تقلب
  - آشنایی با چک لیست ارزیابی ریسک تقلب داخلی
  - ارزیابی ریسک و احتمال تقلب
  - آشنایی با نقش حسابرسان داخلی
  - آشنایی با متخصصان بررسی تقلب (Fraud Examiner)
  - آشنایی با مباحث مربوط به فعالیت در مراکز مالی فراساحلی (offshore financial centers)
  - آشنایی با تئوری ثروت خالص (Net Worth Theory)
  - آشنایی با تئوری مخارج (Expenditure Theory)
  - آشنایی با راهکار ریکو در خصوص ثروت خالص و نیز مالیات آن و مخارج (RICO Net Worth Solution)
  - آشنایی با حسابداری قضایی مرتبط با مباحث مالی خانواده (طلاق، نفقه و..)
  - آشنایی با مباحث حسابداری قضایی مرتبط با خسارتهای اقتصادی
  - آشنایی با مباحث حسابداری قضایی مرتبط به ارزشگذاری واحد اقتصادی و ارزیابی سهام و سهم شرکت با تاکید بر شرکتهای خدماتی، تولیدی، بازرگانی و صنعتی
  - آگاهی از آینده حسابداری دادگاهی
  - مسئولیت پذیری و اخلاق حرفه ای حسابداران قضایی
  - آشنایی با مدیریت مناسب شواهد و مدارک (آشنایی با قواعد مرتبط با شواهد و نحوه مدیریت آنها
- سرفصلهای درس حسابداری قضایی، تحقیق و تفحص مالی و پشتیبانی از دعاوی قضایی (۲)
- سرفصل های این درس:

- آشنایی با حسابداری دادگاهی و جرائم مالی
- آشنایی با نظام های مالی و ویژگی های جرائم مالی
- آشنایی با انواع فساد مالی
- آشنایی کلی با فنون پیشگیری، تحقیق و تفحص و کشف تقلب و نحوه برخورد با آن
- آشنایی با شیوه های کشف تقلب
- آشنایی با شیوه پیشگیری و کشف سرقت و اختلاس صورت گرفته توسط کارکنان و استخدام کارکنان شایسته
- آشنایی با تحقیق و تفحص اختلاس داراییها
- آشنایی با فنون تحقیق و تفحص، جستجو و یافتن تقلب و فساد
- آشنایی با شیوه تحقیق و تفحص در خصوص تقلب در صورتهای مالی
- آشنایی با شیوه تحقیق و تفحص برنامه های فساد اداری
- شیوه به دام انداختن مظنونین (فکر کردن هماندمظنونین به تقلب)
- آشنایی با پویایی واحد اقتصادی: همه چیز بهم مرتبط هستند از مردم گرفته تا فرآیند و اثرات بیرونی
- آشنایی با شیوه پیشگیری از تقلب در واحدهای غیرا نفعی
- آشنایی با شیوه تحقیق مخفی
- آشنایی با نحوه مدیریت تحقیق و تفحص در سطح جهان برای پیگیری امور متقلبانه و فساد
- آشنایی با تحقیق و تفحص در داده های الکترونیک
- نقش قانون ساربینز آکسلی در پیشگیری از تقلب
- آشنایی با تحقیقات پیشگیرانه از تقلب
- آشنایی با شیوه هویدا ساختن (افشا) تقلب
- آشنایی با شواهد و مدارک و نحوه جمع آوری و نگهداری آنها
- آشنایی با منابع و نحوه کسب اطلاعات (Discovery) و بررسی سوابق
- آشنایی با نحوه جمع آوری و حفظ شواهد
- آشنایی با نحوه جمع آوری شواهد مستند
- آشنایی با نحوه کسب شواهد و مدارک از طریق رایانه
- آشنایی با شیوه های مذاکره و بازجویی
- آشنایی با سوابق و شواهد کاغذی وقوع جرم (Trail paper)
- آشنایی با نحوه جمع آوری شواهد از طریق مشاهده

- آشنایی با الزامات روش های غیر مستقیم اثبات
  - آشنایی با روش های استاندارد اثبات
  - آشنایی با فرآیندهای معمول در تمامی روشهای غیرمستقیم اثبات
  - آشنایی با موارد مربوط به سپرده های بانکی و موارد مربوط به هزینه های نقدی
  - آشنایی با روش های غیرمستقیم تحقیق و تفحص مالیاتی (منبع پیشنهادی ۱)
  - آشنایی با نحوه مرتب و آماده سازی مدارک جرم
  - آشنایی با نحوه انجام مصاحبه
  - آشنایی با نحوه تحلیل مصاحبه صورت گرفته در راستای تحقیق و تفحص
  - آشنایی با نحوه کار با وکیل مدافع
  - آشنایی با نحوه ارائه خدمات دادگاهی (قضایی)
  - آشنایی با نقش حسابداران دادگاهی به عنوان شاهد (گواه) حرفه ای در مراجع قضایی
  - نحوه گزارش دهی به دادگاه
- سرفصل درس کلیات حقوق**
- آشنایی با مفاهیم و اصطلاحات حقوقی و قضایی مرتبط با کار حسابداران قضایی (منبع پیشنهادی ۱)
  - آشنایی با قانون کارشناسان رسمی دادگستری و آیین نامه اجرایی آن، نظام نامه ها و منشور اخلاق حرفه ای کارشناسان رسمی دادگستری و تعرفه های مربوطه (منبع پیشنهادی سایت شورای عالی کارشناسان رسمی دادگستری)
  - نظام نامه نقل و انتقالات کارشناسان رسمی
  - نظام نامه حوزه جغرافیایی خدمات کارشناسی
  - نظام نامه مالی، معاملاتی کانون های کارشناسان رسمی دادگستری
  - نظام نامه نحوه اعطای صلاحیتهای کارشناسی
  - نظام نامه کمیسیون های مشورتی تشخیص صلاحیت علمی و فنی
  - نظام نامه کارآموزی کارشناسان رسمی دادگستری
  - دستورالعمل مربوط به نقل و انتقال کارشناسان رسمی دادگستری
  - آیین نامه رسیدگی به تخلفات کارشناسان رسمی دادگستری
  - آشنایی با مفهوم دآوری مالی و شرایط آن و آیین نامه های مربوطه (سایت کانون وکلای دادگستری)
  - آشنایی با ویژگی های نظریه کارشناسی از منظر قانون

- آشنایی با شکل ظاهری قرار ارجاع امر به کارشناس، اخذ توضیح از کارشناس و نحوه اظهارنظر و ارائه نظریه توسط کارشناس
- قانون تجارت
- آشنایی با مفهوم ورشکستگی و تصفیه امور شرکتهای (مقایسه آن با اعسار و در قانون و مفهوم و شرایط توقف، حقوق ورشکستگی، اصول وقواعد کلی آن، شرایط تحقق ورشکستگی، دادگاه صلاحیت دار برای رسیدگی به امر ورشکستگی، اشخاصی که می توانند تقاضای صدور حکم ورشکستگی نمایند، خواننده دعوی ورشکستگی، نحوه رسیدگی به دعوی ورشکستگی، آثار حکم ورشکستگی، نسبت به تصرفات مالی و قرار دادهای تاجر، مراحل تصفیه امور ورشکستگی، ویژگی ها و محتویات حکم ورشکستگی، مراحل تصفیه امور ورشکستگی، اعتراض نسبت به حکم ورشکستگی و تاریخ توقف، آثار حکم ورشکستگی، بازسازی بنگاه یا شرکت تجاری و قرار داد ارفاقی، شرایط انعقاد و اعتبار قرارداد ارفاقی و آثار آن، فسخ و بطلان قرار داد ارفاقی، تصفیه امور ورشکستگی)، سازمانها و نهاد تصفیه، اقدامات تامینی، خاتمه ورشکستگی و اعاده اعتبار)
- قانون مدنی
- قانون صدور چک
- قانون آیین دادرسی کیفری (شامل ماده ۸۳ تا ۸۷ و سایر مفاد مرتبط)
- قانون آیین دادرسی مدنی (شامل موارد مربوط به رجوع به کارشناس از ماده ۲۵۷ تا ۲۶۹ و سایر موارد مرتبط با حسابداری قضایی، داوری مالی و ارائه نظر کارشناسی)
- قانون مالیات بر ارزش افزوده
- احکام مالیاتی قانون بودجه سال جاری
- قانون مالیاتهای مستقیم (آخرین اصلاحات)
- آئین نامه تبصره ۱ ماده ۹۵ نحوه تحریر دفاتر
- آئین نامه موضوع تبصره ۲ ماده ۹۵ قانون مالیات های مستقیم
- آیین نامه مربوط به نوع دفاتر، اسناد و مدارک و روشهای نگهداری و نمونه اظهارنامه مالیاتی و نحوه ارائه برای رسیدگی و تشخیص درآمد مشمول مالیات موضوع ماده ۹۵ اصلاحی قانون مالیات های مستقیم"
- آئین نامه مربوط به روش های نگهداری دفاتر واسناد ومدارک و نحوه ثبت وقایع مالی و چگونگی تنظیم صورتهای مالی نهائی موضوع تبصره ۲ ماده ۹۵اصلاحی مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ قانون مالیاتهای مستقیم

- قانون جزای اختصاصی (جرائم علیه اموال و مالکیت): شامل کلاهبرداری، خیانت در امانت، سرقت، صدور چک بلامحل، تخریب کیفی
- حقوق مدنی (اموال و مالکیت): شامل تعریف مالی و انواع آن و انواع مالکیت، حق انتفاع، حق ارتفاق و حقوق دیگران، وقف، املاک مجاور، اسباب تملک، قاعده تصرف و آثار آن. نحوه محاسبه سهم الشرکه و..
- قانون محاسبات عمومی کشور
- قانون کار
- قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد
- قانون رسیدگی به تخلفات اداری
- قانون برگزاری مناقصات
- دستورالعمل موضوع ماده ۴۸ آیین نامه مالی و معاملاتی در خصوص نحوه انجام مناقصه و مزایده
- دستورالعمل ماده «۵۳» آیین نامه مالی و معاملاتی موضوع مناقصه و مزایده
- قانون دیوان عدالت اداری
- قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی
- قانون امور گمرکی مندرج در قانون مالیات برارزش افزوده
- احکام مالیاتی قانون برنامه پنجساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران
- قانون مدیریت خدمات کشوری
- قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت و اصلاحات بعدی آن
- قانون رسیدگی به تخلفات اداری
- قانون مدیریت خدمات کشوری
- قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات
- آشنایی با حقوق بیمه
- آشنایی با حقوق قرار دادهای نوین (اعم از اجاره به شرط تملیک، قراردادهای مالکیت زمانی، قراردادهای مشارکت مدنی و همکاری مشترک، قراردادهای فرانسیز، قرارداد لیسانس، انواع قراردادهای قابل استفاده در توسعه زیر ساخت، ساخت و بهره برداری و انتقال، انواع قراردادهای پیمانکاری)
- **سرفصلهای درس جرم شناسی، کشف و پیشگیری جرم**
  - آشنایی با مفهوم جرم و جرم شناسی و پیشینه آن
  - آشنایی با انواع نظریه های جرم شناسی و پیشگیری از جرم

- نظریه مدیریت ریسک جرم
- آشنایی با رویه‌ها و پیشگیری رشد مدار، وضعی، اجتماعی مدار
- آشنایی با شیوه‌های دشوار ساختن ارتکاب جرم
- آشنایی با جرم شناسی عمومی (یا ترکیبی)، جرم شناسی اختصاصی و جرم شناسی بالینی
- آشنایی با مفهوم پیشگیری، اصول و مبانی آن
- آشنایی با گونه‌های پیشگیری (فردمدار، موقعیت مدار)
- آشنایی با پلیس علمی و بررسی اسناد (سند، سند در معنای موسع، سند در معنای مضیق، سند در قانون، اسناد رسمی، تعریف قانونی سند رسمی، سند عادی، اجزای تشکیل دهنده سند، متن و جوهر نگارش، تاریخ تدوین سند، امضا، اثر انگشت)
- آشنایی با سند و مدرک مشکوک و مجعول
- آشنایی با ویژگی‌های اسناد رسمی
- آشنایی با اعتبار محتویات سند رسمی
- آشنایی با جعل، جرمی علیه آسایش عمومی (ویژگی‌های جرم جعل، معنای واژگانی جعل، تعریف جعل، جعل در اسناد رسمی، عنصر مادی جرم جعل)
- آشنایی با رفتار فیزیکی در جرم جعل (خراشیدن و تراشیدن، قلم بردن، لحاق، تفاوت قلم بردن با الحاق، اضافه کردن، محو کردن، تخریب و تخریب سند، الصاق، الصاق موجه بعد از اتلاف سند، تقدم و تاخر تاریخ سند، سایر مصادیق مشابه، استبدال موضوع سند، استبدال شخص)
- آشنایی با عنصر روانی جرم جعل (سو نیت عام، سو نیت خاص)
- آشنایی با کلیاتی در مورد روانشناسی شخصیت‌ها (برون گرایی، درون گرایی)
- آشنایی با شناسایی درون شخصیت از روی دست نوشته آنها (نوشته و دستخط چیست؟ عادات نگارشی)
- آشنایی با پلیس جنایی و اسناد و مدارک مشکوک و مجعول (کارشناس بررسی جنایی اسناد و مدارک، استانداردها، اظهارنظر کارشناسی، پایه‌های نظریه کارشناس بررسی اسناد بعنوان شبه پلیس علمی، فرآیند کار روی اسناد، تشخیص دست نوشته‌ها، چگونگی نوشتار، شاخص‌های دست نوشته، اختصارات، همترازی، آرایش، اتصالات، برداشت قلم، فشار قلم، نقطه گذاری، ریتم، زیر و بم، اندازه، شیب، دنباله حروف، اندازه لرزش، عدم اصالت دست نوشته)

- آشنایی با تشخیص امضا، بررسی امضاهای اصیل، بررسی جعل امضا به شیوه دستکاری عمدی، بررسی جعل امضا به شیوه شبیه سازی)
  - آشنایی با تشخیص هویت جاعل (استانداردهای گردآوری شده برای تشخیص جعل و هویت جاعل، حجم نمونه های موجود از دستخط، شباهت محتوا، تناسب تاریخی سند مشکوک با نمونه های گردآوری شده، شرایط نوشتاری، کاغذ و ابزارهای نوشتن)
  - آشنایی با منابع تهیه استانداردها
  - نکاتی در مورد پیشگیری از جعل یا بالابردن ضریب امنیت اسناد
  - آشنایی با دیدگاه های روانشناسی و روانکاوی جرم
  - آشنایی با دیدگاه های یادگیری و زیستی جرم
  - آشنایی با نشانه شناسی های بیماران روانی
  - روانشناسی قانونی
  - روانشناسی محیط های جرم
  - بیماری ها و جرم
  - آشنایی با موقعیت پیش جنایی و نقش آن در ارتکاب جرم
  - آشنایی با نقش طراحی محیطی (نظریه CPTED) در پیشگیری از جرم
  - شناسایی جرائم اقتصادی، تبارشناسی و گونه شناسی جرائم اقتصادی، رویارویی با جرائم اقتصادی، سیاست پیشگیرانه و سیاست جنایی شکلی در قبال جرائم اقتصادی
- **سرفصل های درس روان شناسی اجتماعی (نظریه ها، مفاهیم و کاربردها)**
- آشنایی با روانشناسی اجتماعی
  - نظریه ها در روانشناسی اجتماعی
  - رفتار در گروه ها
  - نفوذ اجتماعی و کنترل
  - رهبری و مدیریت
  - اطاعت و فرمانبرداری
  - رفتار ناظران در موقعیت های اضطراری
  - اخلاق و ارزش های اخلاقی
  - پرخاشگری
  - نگرش ها و چگونگی تکوین آنها
  - نظریه های تغییر نگرش
  - اندازه گیری و سنجش نگرش ها

- نظریه اسناد
- زبان و ارتباطات
- کاربرد روانشناسی اجتماعی در جامعه
- کنش و کنشگرایی نمادین و گرایش ها
- روانشناسی شکل و تشکیل تاثیرات ذهنی
- در جستجوی توازن شناختی و تعادل شناختی
- روانشناسی بین فرهنگی
- جامعه شناسی روانی کار و ارگونومی
- جامعه شناسی روانی سازمانها
- جامعه شناسی روانی کهنسالی

■ سرفصلهای درس تقلب مالیاتی و حسابداری قضایی (حسابرسی امور مالیاتی)

- آشنایی با مفهوم تقلب در مالیات
- آشنایی با مفاهیم فرار مالیاتی، اجتناب مالیاتی و مدیریت مالیات
- آشنایی با عوامل موثر بر تقلب مالیاتی مودیان
- آشنایی با حسابرسی مالیاتی و ممیزی مالیات
- آشنایی با انواع تقلب های مالیاتی (اعم از گمرکی، بیمه، سو استفاده از معافیت ها، ارائه نادرست صورتهای مالی، حساب سازی، استفاده از دفاتر حسابداری متعدد و..)
- آشنایی با ورشکستگی به تقلب و ورشکستگی به تقصیر و پیامدهای مالیاتی آنها
- آشنایی با حسابرسی پس از ترخیص (کالا از گمرک)
- سایر موضوعات مرتبط

■ سرفصلهای درس حسابرسی و ارزیابی سهام و سهم شرکت بیمه ها

- آشنایی با تاریخچه و کلیات بیمه (اعم از بررسی فقهی مساله بیمه، بیمه از نظر اقتصادی، تقسیم بندی انواع بیمه، بیمه های اجتماعی، قرارداد بیمه، ریسک یا خطر، آمار و احتمالات در بیمه، اصول حاکم بر قراردادهای بیمه، تعهدات بیمه گذار، تورم و بیمه، اندوخته های قانونی و ذخایر فنی، سرمایه گذاری شرکت های بیمه، بازاریابی، بیمه های اشیا و مسئولیت، بیمه آتش سوزی، خطرهای اضافی، بیمه حمل و نقل دریایی، بیمه هواپیما، بیمه مهندسی، بیمه اتومبیل، بیمه های مسئولیت مدنی، بیمه زیان پولی، بیمه اعتبار، بیمه تضمین، بیمه عدم النفع، بیمه صداقت و امانت کارکنان، بیمه اتکایی، انواع قراردادهای بیمه اتکایی، بیمه اشخاص، بیمه حوادث، بیمه عمر، بیمه عمر سرمایه گذاری، آشنایی با بازارهای بیمه ای دنیا)

- آشنایی با حسابداری شرکتهای بیمه (شامل مروری بر اصول و مفاهیم حسابداری، حسابداری بیمه‌های مستقیم و حسابداری شعب، حسابداری بیمه‌های اتکایی، کنترل‌های داخلی در شرکتهای بیمه ای، حسابداری بیمه های عمومی و بیمه های زندگی، حسابداری بیمه های اموال، حسابداری بیمه ای اشخاص، حسابداری بیمه های مسئولیت و انرژی، حسابداری بیمه های زیان پولی، حسابداری شعب و شرکت های خدمات بیمه ای، حسابداری کارمزد و مشارکت در منافع، و نیز نحوه تهیه و تنظیم صورت های مالی در شرکت های بیمه)
- آشنایی با قوانین و مقررات بیمه
- آشنایی با مقررات مبارزه با پولشویی در صنعت بیمه
- آشنایی با کنترل‌های داخلی در شرکتهای بیمه
- آشنایی با حسابرسی بیمه
- آشنایی با نحوه ارزیابی سهام و سهم الشرکه شرکتهای بیمه
- آشنایی با حقوق بیمه

■ سرفصلهای درس حسابرسی و ارزیابی سهام و سهم الشرکه بانکها موسسات اعتباری

- آشنایی با انواع عملیات بانکی، مدل حسابداری و تجزیه و تحلیل آثار معاملات و عملیات مالی و ثبت عملیات و استخراج شیفریه و تراز آزمایشی و تهیه صورتهای مالی (شامل آشنایی با حسابهای وجه نقد، وجوه در راه، حساب تمبر مالیاتی، حساب سپرده قانونی، حساب تسهیلات اعطایی قرض الحسنه، حساب تسهیلات اعطایی مضاربه، حساب تسهیلات اعطایی جعاله، حساب تسهیلات اعطایی فروش اقساطی، حساب موجودی انبار، حساب اموال منقول و نیز عملیات انتقال، سند حسابداری بین واحد ها، اسناد بین واحد وارده، اسناد بین واحد وارده بدهکار، اسناد بین واحد وارده - بستانکار، اسناد بین واحد صادره، نمونه اسناد حسابداری، تجزیه و تحلیل آثار معاملات و عملیات مالی، معادله حسابداری و ترازنامه بانکی)
- آشنایی با نحوه تجزیه و تحلیل صورتهای مالی بانکها
- آشنایی با تقلب و روشهای کشف آن در بانکها و موسسات مالی
- آشنایی با عوامل موثر بر اختلاس در بانکها
- بازرسی شعب بانکها، کنترل ریسک عملیاتی و کشف تخلفات
- آشنایی با حسابرسی داخلی در بانکها و اصول کمیته بازل برای نظام راهبری شرکتی در بانکها

- آشنایی با چک لیست رعایت قوانین و مقررات لازم الاجرا در بانکها موسسات مالی و اعتباری

- آشنایی با مفهوم و حسابداری اعتبارات اسنادی و قوانین مربوطه

■ سرفصلهای درس مطالعات موردی (بررسی افته های واقعی) در حسابداری قضایی و

تقلب

- آشنایی با موارد سریالی تقلب

- افته های مربوط به صورتهای مالی جعل شده (

- افته های مربوط به تقلب در چک ، کارتهای اعتباری، سرقت وجوه نقد

- افته های مربوط به ویرایش های جعلی/ ثبتهای اصلاحی جعلی

- تشریح نحوه تجزیه و تحلیل داده ها با اکسل در یک افته خاص

- افته های مربوط به تجزیه و تحلیل ردیابی داده های مشکوک از طریق رجوع به اسناد

- آشنایی با برنامه ها و نحوه نگارش گزارش بررسی تقلب و استفاده از ابزارهای صوتی/ تصویری در گزارش تقلب

- افته های مربوط به تقلب مدیریت و نشانه های هشدار دهنده وقوع تقلب مدیریت

- افته های مربوط به تقلب درخصوص وضعیت ورشکستگی واحد اقتصادی

- افته های مربوط به ارائه نادرست داراییهای واحد اقتصادی

- افته های مربوط به تقلب در صورتهای مالی

■ سرفصلهای درس تکنیک های تحلیل داده ها و داده کاوی در حسابداری قضایی و

بررسی تقلب

- آشنایی با داده کاوی و استفاده از رایانه در حسابداری دادگاهی

- کاربرد اکسس در فرآیندهای حسابداری قضایی

- کاربرد اکسل در فرآیندهای حسابداری قضایی

- استفاده از پاورپوینت در ارائه نتایج بررسی های حسابداری قضایی

- تست اجمالی داده ها

- آشنایی با مبانی قانون بنفورد و مبانی ریاضی آن

- آشنایی با قوانین ریاضی، بدیهات و موارد بی اهمیت

- آشنایی با اعداد فیبوناچی و لوکاس و سایر فرمولها

- تست های اولیه و پیشرفته قانون بنفورد اعم از آزمون ترتیب ارقام آغازین، تفاضل و انباشت اعداد، آزمون فراوانی اعداد، آزمون سازگاری داده های دوره های مختلف و..
- استفاده از قانون بنفورد برای ارزیابی میزان مطابقت از روند معمول
- آشنایی با نمونه هایی از داده های جعلی و صورتهای مالی متقلبانه
- آشنایی با طرح مدوف و پونز
- علم زمین شناسی و کاربرد آن در مالیات بر درآمد
- کشف ناهنجاری با کمک آزمون عامل اندازه نسبی
- کشف تقلب با استفاده از آزمون زیرطبقه های بزرگ
- تشخیص تقلب از طریق همبستگی
- تشخیص تقلب از طریق تحلیل سری های زمانی
- ارزیابی ریسک تقلب در واحدهای متقلب
- آشنایی با نمونه های امتیازدهی میزان ریسک با کمک کوئری های اکسس
- کشف تقلب در صورتهای مالی
- تحلیل تراکنش های کارت خرید
- تکنیک ها تجزیه و تحلیل اطلاعات صورت جریان وجه نقد
- آشنایی با مدل امتیازدهی بنیش (The Beneish M Score Model)
- آشنایی با نحوه بررسی و تحلیلی معوق ها و مدیریت سود
- آشنایی با فنون تجزیه و تحلیل داده های تاریخی صورتهای مالی با استفاده از مدل های The Piotroski F Score Model و The Piotroski F Score Model
- آشنایی با نحوه تشخیص دارایی و بدهی هایی که به رقمشان درست افشا نشده است
- **سرفصلهای درس داوری، اظهار نظر و گزارش نویسی تخصصی قضایی**
- آشنایی با مفهوم شهادت تخصصی (کارشناسی) حسابداران قضایی و نحوه انجام آن
- آشنایی با فضای حقوقی و شهادت کارشناسی
- نمونه هایی از پرونده ها و رویه های قضایی تاثیرگذار بر شهادت کارشناسی
- آشنایی با فرآیند دادرسی
- آماده شدن برای دادگاه
- نمایش در صحن دادگاه
- هنر، حرفه و آینده کارشناسی
- حل و فصل دعوی به شیوه های دیگر

- آشنایی با ویژگی های نظریه کارشناسی از منظر قانون (منابع اینترنتی نظیر مقاله "ویژگی های نظریه کارشناسی از منظر قانون" موجود در وب سایت مرکز کارشناسان رسمی قوه قضائیه استان سمنان)
- نحوه تهیه و تنظیم گزارش کارشناسی (جزوه های موجود نظیر؛ جزوه گزارش نویسی، تهیه شده توسط شاهرخ ابراهیمی که در وب سایت کانون کارشناسان یزد قابل دریافت است)
- آشنایی با مفهوم داوری و طریقه انجام آن
- بررسی نمونه هایی از رای داور در داوری های مالی

■ سرفصلهای درس کارآموزی قضایی

- آموزش عملی نحوه تحقیق و تفحص در حسابداری دادگاهی
- نحوه استماع اظهارات طرفین دعوی و تنظیم صورتجلسه های کارشناسی
- آموزش عملی نحوه جمع آوری اسناد و مدارک برای ارائه به دادگاه
- آموزش عملی نحوه حفاظت از اسناد و مدارک مربوط به پرونده
- آشنایی با تفاوت های اظهار نظر کارشناسی با اظهار نظر قضایی
- آشنایی با انواع اظهار نظرها
- نگارش گزارش کارشناسی و اظهار نظر کارشناسی و رای داور
- رای داور در امور حسابداری و حسابرسی
- آشنایی با الگوی گزارش کارشناس رسمی دادگستری در نظریه های کارشناسی و رای داور

■ سرفصلهای درس حسابرسی امور سرمایه گذاری در بورس سهام و کالا

- آشنایی با بورس و انواع آن
- آشنایی با انواع ابزار های مالی و قوانین و دستورالعمل های مرتبط با آنها
- آشنایی با قوانین و مقررات بازار سرمایه (قوانین مرتبط با بورس و فرابورس)
- آئین نامه اجرایی قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران
- آئین نامه معاملات در شرکت بورس اوراق بهادار تهران و لواحق آن
- دستورالعمل اجرایی افشای اطلاعات شرکت های ثبت شده نزد سازمان
- دستورالعمل اجرایی داد و ستد گواهی نامه حق تقدم خرید سهام در دوره پذیره نویسی در بورس اوراق بهادار
- دستورالعمل اجرایی سفارش های الکترونیکی اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار

- دستورالعمل اجرایی معاملات عمده نوع اول و دوم
  - دستورالعمل تأیید صلاحیت حرفه ای مدیران بورس ها و بازارهای خارج از بورس
  - دستورالعمل مراحل زمانی افزایش سرمایه شرکت های پذیرفته شده در بورس
  - ضوابط نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار بر فرآیند تأسیس و افزایش سرمایه شرکت های سهامی عام
  - قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران
  - قانون مبارزه با پولشویی
  - مصوبه ضرورت اخذ تضمین در معاملات عمده
  - دستورالعمل معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران، قوانین و مقررات و ضوابط بورس کالا
  - سایر موارد مرتبط
- **سرفصلهای درس حسابداری و حسابرسی موسسات و نهادهای عمومی غیردولتی**
(شامل بنیادها، شهرداری ها و سایر موسسات عام المنفعه)
- آشنایی با مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی شهر داری ها و استانداردهای حسابداری مربوط به بخش عمومی
  - آشنایی با حسابداری در شهرداری ها
  - آشنایی با نحوه حسابرسی و گزارشهای حسابرسی شهرداریها
  - آشنایی با نظام جامع مالی شهرداری های کشور
  - آشنایی با معاملات در شهرداری ها
  - آشنایی با شیوهنامه های امور مالی و معاملات شهرداریها
  - آشنایی با اموال در شهرداری
  - آشنایی با درآمد و روش های افزایش آن در شهرداریها
  - آشنایی با قوانین و مقررات، آیین نامه ها، دستورالعمل ها و.. مرتبط با نهادهای عمومی غیردولتی
  - سایر موضوعات مرتبط
- **سرفصلهای درس حسابداری و حسابرسی وزارتخانه ها، سازمانها و موسسات دولتی و طرح های عمرانی**
- آشنایی با مبانی نظری و ویژگی های محیطی فعالیتهای حاکمیتی بخش عمومی
  - آشنایی با حسابداری بودجه ای و خزانه داری

- آشنایی با حسابداری عملیات جاری
- آشنایی با حسابداری عملیات سرمایه ای و گزارشگری مالی واحد گزارشگر
- آشنایی با حسابداری تعهدی در بخش عمومی، الگوهای استقرار و دیدگاه ها
- آشنایی با نظارت، کنترل و حسابرسی فعالیتهای حاکمیتی
- آشنایی با روش هزینه یابی و حسابداری طرح های عمرانی)
- آشنایی با دستورالعمل حسابرسی طرح های عمرانی
- آشنایی با بیمه قراردادهای عمرانی و غیرعمرانی
- آشنایی با قوانین و مقررات مالی دولتی
- **سرفصلهای درس تقلب و رسوایی بین المللی حسابداری**
- آشنایی با مفهوم حسابداری ساختگی
- محیط حسابداری ساختگی (Creative Accounting) و تقلب
- انگیزه هایی که باعث انجام حسابداری ساختگی و تقلب می شود
- مدلهای حسابداری ساختگی و تقلب
- نمونه های واقعی از موارد (شرکتهایی) وقوع حسابداری دادگاهی و تقلب
- مدیریت تصویر پردازی ذهنیت دیگران درباره خود (Impression Management)
- رسوایی حسابداری در طول زمان
- رسوایی حسابداری در استرالیا از اواخر دهه ۱۹۸۰
- رسوایی حسابداری در چین
- رسوایی حسابداری در آلمان
- حسابداری ساختگی در چین: پیامدها و وسعت آن
- حسابداری ساختگی و رسوایی حسابداری در ایتالیا
- حسابداری ساختگی و رسوایی حسابداری در ژاپن
- رسوایی حسابداری مالی در هلند
- حسابداری خلاق و رسوایی مالی در اسپانیا
- رسوایی حسابداری در سوئد
- حسابداری خلاق و رسوایی مالی در ایالات متحده آمریکا
- قصورهای بانکی و حسابداری در بحران مالی ۲۰۰۸-۲۰۰۹
- آشنایی با برخی طرح های تقلب
- تاثیر رسوایی حسابداری و حسابداری ساختگی
- درس هایی برای آینده (عوامل افزایشنده یا کاهشنده حسابداری ساختگی)

- مباحث مرتبط با اعتبارات اسنادی و امور گمرکی

■ سرفصلهای درس تحقیق و تفحص جرائم یقه سفید

- آشنایی با مفهوم و ویژگی های جرم یقه سفید
- آشنایی با مفهوم مجرم یقه سفید
- کشف مجرم یقه سفید
- تبیین (مبانی) جرم یقه سفید
- ماهیت جرائم یقه سفید
- فرصت و جرائم مالی یقه سفید
- فرصت و جرائم خشونت آمیز شرکتها
- توزیع اجتماعی فرصت: جنس ، نژاد و طبقه
- مطالعه تجربی جرائم
- نظریه عمومی جرم
- نظریه راحتی جنایت سفید
- تحقیقات خصوصی
- روش های تحقیق و تفحص داخلی
- ویژگی های تحقیق و تفحص
- مدیریت اطلاعات
- مدیریت دانش
- مدیریت پیکربندی
- ارزیابی تحقیق و تفحص ها
- مدل مرحله ای برای تحقیق و تفحص
- نمونه هایی از گزارش تحقیق و تفحص در آمریکا
- دیدگاه های تحقیق و تفحص

■ سرفصلهای درس نظام راهبری شرکتی و اخلاق کسب و کار

- آشنایی با سیستم بازار و کسب و کار آزاد
- آشنایی با لزوم وجود نظام راهبری شرکتی مناسب و رعایت اخلاق کسب و کار در محیط تجاری
- آشنایی با مفهوم راهبری شرکتی شامل تعریف، ساختار و ویژگی های با اهمیت
- آشنایی با اخلاق کسب و کار (شامل تئوری های اخلاقی)
- آشنایی با نقش و مسئولیت های هیأت مدیره در شرکت و جایگاه آن در راهبری شرکتی

- آشنایی با نقش و مسئولیت کمیته‌های هیأت مدیره و اهمیت کارکرد آنها در نظام راهبری شرکتی
- آشنایی با نقش و مسئولیت‌های مدیریت اجرایی
- آشنایی با مسئولیت و نقش حسابرسان داخلی در شرکت‌ها و در نظام راهبری
- آشنایی با نقش‌ها و مسئولیت‌های حسابرسان مستقل در بهبود راهبری شرکت‌ها و افزایش ارزش آنها
- آشنایی با آیمنده راهبری شرکتی

■ سرفصلهای درس گزارشگری و عملکرد یکپارچه پایداری شرکت

- آشنایی با مفهوم پایداری واحد اقتصادی و گزارش پاسخگویی
- آشنایی با تاریخچه گزارشگری پایداری
- آشنایی با نحوه اطمینان بخشی، گزارشگری و ابتکارات شرکت در زمینه پایداری و پاسخگویی
- ابعاد عملکرد پایدار
- آشنایی با نقش و اهمیت گزارشگری پایداری شرکت در بازارهای مالی و اقتصاد جهانی
- آشنایی با حیات اقتصادی بعنوان بخشی از پایداری
- آشنایی با ابعاد پایداری حاکمیت شرکتی (نظام راهبری شرکتی)
- آشنایی با ابعاد اجتماعی پایداری شرکتی
- آشنایی با ابعاد اخلاقی پایداری شرکت
- آشنایی با ابعاد محیطی عملکرد پایدار : سیاست حاکمیت، فشارهای اجتماعی و مدیریت زیست محیطی
- آشنایی با پایداری واحد اقتصادی در عمل: مباحث نوظهور جهانی
- آشنایی با آینده پایداری واحد اقتصادی : اطمینان بخشی و گزارشگری پایداری

■ سرفصلهای درس سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری

- آشنایی با مفاهیمی و مبانی نظری سیستم‌های اطلاعاتی
- مقدمه ای بر سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری
- مروری بر سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری، محیط کسب و کار و فناوری اطلاعات
- مفاهیم داده‌ها و مدیریت آنها
- مفاهیم و کنترل روشها و رویه‌ها
- ریسک ساختار کنترلهای داخلی، کنترلهای داخلی و سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری مبتنی بر رایانه و..

- توسعه سیستم های اطلاعاتی
- چرخه های درآمد: فروش و دریافت های نقدی، چرخه مخارج: خرید و پرداخت های نقدی ، چرخ های تولید و..
- پردازش اطلاعات برای نیازهای مدیریت
- تصمیم گیری مدیریت و گزارشگری
- فعالیت های اساسی سیستم های اطلاعاتی حسابداری
- مروری بر پردازش اطلاعات و سیستم های برنامه ریزی منابع سازمانی
- پایگاه داده
- اینترنت و سیستم های اطلاعاتی حسابداری
- تقلب رایانه ای
- تکنیک های سوء استفاده و تقلب رایانه ای
- کنترل در سیستم های اطلاعاتی رایانه ای امنیت اطلاعات
- کنترل در سیستم های اطلاعاتی رایانه ای محرمانگی داده ها و حفظ حریم خصوصی
- کنترل در سیستم های اطلاعاتی رایانه ای پردازش جامع و دسترسی پذیری
- تقلب در رایانه شخصی
- تحقیقات مربوط به تقلب در کامپیوتر شخصی و کنترل امنیت اطلاعات
- فرایند برنامه ریزی استراتژیک سرقت اطلاعات داخلی رایانه
- معماری فناوری اطلاعات و پیشگیری از تقلب در رایانه شخصی
- حفاظت از وب سایت ها از سوء استفاده و زیرساخت های فناوری اطلاعات
- ملاحظات امنیتی و کنترل وب برای کاهش خطرات تراکنش
- امنیت و روش های کاربردی برای کاهش تقلب درون رایانه ای
- طبقه بندی تقلب در رایانه شخصی و فرآیند انتخاب شاخص کلیدی تقلب
- استفاده از فرآیند انتخاب شاخص کلیدی تقلب برای کشف تقلب درون رایانه ای
- سیستم فایل ژورنالی و فرآیند مهندسی نرم افزار
- نقش شبکه های عصبی در چارچوب تقلب درون رایانه ای
- **سرفصلهای درس حسابرسی سیستم های اطلاعاتی حسابداری**
- آشنایی با مفهوم حسابرسی فناوری اطلاعات
- تدوین طراحی کلی (راهبرد) حسابرسی فناوری اطلاعات
- چارچوب خط و مشی فناوری اطلاعات
- اطلاعات ثبت داراییها

- مدیریت ظرفیت، مدیریت اطلاعات، سوابق مدیریت، مدیریت دانش
- سایت فناوری اطلاعات و زیر ساخت فناوری اطلاعات (شامل : امنیت فیزیکی)
- پرونده پشتیبان (Backup) و مدیریت رسانه
- سیستم و نرم افزار عملیاتی، کنترل دسترسی، کارکنان فناوری اطلاعات، پست الکترونیک؛ استفاده از اینترنت
- نگهداری نرم افزار، شبکه، پایگاه داده، نگهداری داده ها، آزادی اطلاعات، انتقال و مشارکت داده ها
- مسئولیت قانونی، مهارت ، مدیریت ، انتخاب نرم افزار، برنامه ریزی احتمالی، امنیت اطلاعات منابع انسانی، نظارت و ورود به سیستم
- رخدادهای امنیتی اطلاعات، نگهداری داده ها و در معرض عموم بودن آنها ، ویروس های رایانه ای
- پشتیبانی کاربر، طراحی صفحه گسترده و استفاده مناسب از آن، کنترل سلامت فناوری اطلاعات و..

■ سرفصلهای درس تقلب و فساد در ورزش

- آشنایی با تعریف تقلب و فساد در ورزش
- آشنایی با گستره تقلب و فساد در ورزش
- آشنایی با علل اینکه کسانی که در امر ورزش هستند، مرتکب تقلب و فساد می شوند
- تقلب اینترنتی، فساد و ورزش
- تقلب و فساد در فوتبال
- تقلب و فساد در کریکت
- تقلب و فساد در مسابقه اسب دوانی
- تقلب و فساد در بسکتبال
- تقلب و فساد در بیسبال
- تقلب و فساد در بوکس

■ سرفصلهای درس مدیریت ریسک تقلب و اجرای برنامه ضد تقلب

- آشنایی با تقلب و بررسی اینکه آیا می توان تقلب و فساد را به کل از بین برد
- آشنایی با محیط کسب و کار قدیم جدید
- آشنایی با پویایی و ریشه های تقلب
- هزینه تقلب و فساد

- استراتژی های جلوگیری و کاهش تاثیرات تقلب و فساد
- آشنایی با دارایی های واحد اقتصادی و سایر اصطلاحات
- آشنایی با قوانین مرتبط با تقلب
- شرکتها تقصیری ندارد مردم هستند که تقلب می کنند
- آشنایی با افرادی که وظیفه مبارزه با تقلب را برعهده دارند
- آشنایی با طرح های تقلب
- آشنایی با طرح های تقلب هرمی
- آشنایی با نشانه های خطر تقلب
- مثالهای واقعی از تقلب و تفسیر آنها - یادگیری با مثال
- آشنایی با مدیریت ریسک تقلب
- استقرار و مدیریت برنامه ضد تقلب و اندازه گیری میزان موفقیت این برنامه در سازمان
- در آینده چه اتفاقی خواهد افتاد
- تاثیر فناوریهای نوین بر تقلب
- نحوه آماده شدن برای مبارزه با تقلب های آینده
- آشنایی با نهادهای داخلی و خارجی مقابله با تقلب
- مسئولیت پذیری در قبال تقلب در سازمان و نقش هیات مدیره در اینخصوص
- ارزیابی ریسک تقلب و فساد و مدیریت آن
- مدیریت ریسک سازمانی، مدیریت ریسک تقلب و مدیریت ریسک پذیری
- نقش حاکمیت شرکتی (نظام راهبری شرکتی) در مدیریت ریسک تقلب
- ایجاد کنترلهای جامع ضد تقلب
- پیشگیری از تقلب
- آشنایی با نحوه مقاوم سازی شرکت در مقابل تقلب و فساد
- آشنایی با نحوه تحقیق و تفحص تقلب
- آشنایی با نحوه ارزیابی کنترل داخلی
- آشنایی با کنترلهای تشخیصی و نظارت بر معاملات
- اجرای پروژه پیشگیری از تقلب و اجرای قانون ساربینز اکسلی
- آشنایی با نحوه تحقیق و تفحص تقلب و فساد، رشوه، پولشویی و اصلاح آنها
- **سرفصلهای درس حسابرسی تقلب و ارزیابی کنترلهای داخلی و ریسک تقلب**
- آشنایی با حاکمیت شرکتی و اهمیت آن
- آشنایی با تعریف، سیستم و اجزای چهارچوب کنترلهای داخلی

- آشنایی با چهارچوب مستند سازی کنترل‌های داخلی
- آشنایی با برنامه کنترل‌های داخلی
- آشنایی با راهنمای آزمون برنامه فعالیت کنترلی
- آشنایی با نحوه در نظر گرفتن مبنایی برای اثربخشی کنترلها: آزمون کنترلها
- آشنایی با ریسک تقلب و سیستم دفاعی واحد اقتصادی از خودش
- ارزیابی اثربخشی طراحی و اثربخشی عملیاتی کنترلها
- آشنایی با شیوه بررسی اثربخشی سیستم کنترل داخلی
- آشنایی با شیوه ارزیابی کنترل‌های داخلی
- آشنایی با قانون ساربینز آکسلی و لزوم ایجاد کنترل‌های داخلی اثربخش
- آشنایی با استاندارد های حسابرسی مربوط به کنترل‌های داخلی
- آشنایی با شیوه پیاده سازی کنترل‌های داخلی از طریق کوزو (COSO)
- آشنایی با نحوه استفاده از چارچوب کوبیت (COBIT) برای بهبود کنترل قانون ساربینز آکسلی و حاکمیت شرکتی
- آشنایی با نحوه ارتباط زیرساخت فناوری اطلاعات با کوبیت و کنترل‌های داخلی ساربینز آکسلی (منبع پیشنهادی ۳)
- اهمیت مدیریت ریسک واحد اقتصادی
- آشنایی با کنترل و حسابرسی فناوری اطلاعات با کوبیت
- آشنایی با اهم مطالب مربوط به حسابرسی داخلی در شرکتها و بانکها
- آشنایی با مسئولیت حسابرس در ارتباط با تقلب، در حسابرسی صورتهای مالی
- آشنایی با حسابرسی تقلب (Fraud Audit)
- آشنایی با دین حسابرسان برای کشف تقلب
- آشنایی با استانداردهای حرفه ای حسابرسی تقلب
- طوفان مغزی و بکارگیری استانداردهای حسابرسی
- آشنایی با شیوه ارزیابی ریسک نفوذ تقلب (Fraud Penetration Risk Assessment)
- تدوین برنامه حسابرسی تقلب
- داده کاوی برای کشف تقلب
- آشنایی با رویه های حسابرسی تقلب
- آشنایی با نحوه گزارش حسابرسی تقلب
- آشنایی با نحوه اندازه گیری کمی اثرات تقلب

- آشنایی با تکنیکهای حسابرسی با کمک کامپیوتر (CAATs)
- آشنایی با شیوه های کنترل و پیشگیری تقلب
- آشنایی با برنامه مدیریت ریسک تقلب

■ سرفصلهای درس روش تحقیق در حسابداری

- آشنایی با روش های مختلف تحقیق
- آشنایی با شیوه های یافتن یک موضوع مناسب برای تحقیق
- آشنایی با نحوه بررسی پیشینه تحقیق و اطمینان از تکراری نبودن موضوع انتخابی
- آشنایی با نحوه مشخص کردن عنوان تحقیق و فرضیه های آن
- آشنایی بانحوه تبیین و تعیین متغیرهای تحقیق و مشخص کردن نحوه اندازه گیری آنها
- آشنایی با نحوه تعیین جامعه و نمونه آماری (قلمرو مکانی) و دوره زمانی (قلمرو زمانی) تحقیق
- آشنایی با نحوه جمع آوری داده های مربوط به متغیرها
- آشنایی با نحوه مشخص کردن نوع داده های جمع آوری شده برای هر متغیر
- آشنایی با روش تحلیل داده ها و بیان یافته های تحقیق
- آشنایی با نحوه نتیجه گیری و تفسیر یافته ها
- آشنایی با نحوه رفرنس دهی و رعایت امانت در استفاده از تحقیقات دیگران و...
- آشنایی با نحوه انتشار نتایج تحقیق

۴- سوالات/ فرضیه های پژوهش

مرحله ششم از فراترکیب، کنترل کیفیت یافته های تحقیق است. برای این منظور برنامه استخراج شده در اختیار یک نمونه ۳۵ نفری از خبرگانی قرار گرفت که با مفهوم و رشته حسابداری دادگاهی آشنایی کافی را دارند. شیوه نمونه گیری مرسوم در چنین تحقیقاتی، روش گلوله برفی است. برای این منظور برنامه مذکور به همراه جزئیاتش در اختیار این ۳۵ نفر خبره قرار گرفت و سوالات ذیل از آنها بصورت طیف لیکرت پنج تایی پرسیده شد و از ایشان خواسته شد تا میزان موافقت خود را با علامت زدن در هر یک از گزینه های (بسیار موافقم= ۵، موافقم= ۴، نظری ندارم= ۳، مخالفم= ۲ و بسیار مخالفم= ۱)، مشخص نمایند.

- ۱- آیا این سرفصل دروس می تواند دانش لازم برای یک حسابدار دادگاهی را فراهم آورند؟
- ۲- آیا این سرفصل دروس می توانند مهارتهای لازم برای یک حسابدار دادگاهی را فراهم آورند؟

۳- آیا این برنامه درسی جامعیت لازم را دارد؟ به عبارت دیگر آیا لازم است درس (دروس) جدیدی به این دروس اضافه یا از آن حذف شود و یا برخی از این دروس با هم ادغام شوند؟

در واقع با استفاده از سوالات فوق، این فرضیه ها آزمون شده اند:

فرضیه ۱: از دید خبرگان، سرفصل دروس ارائه شده برای رشته حسابداری قضایی و ضد تقلب، دانش لازم برای یک حسابدار دادگاهی را فراهم آورند.
فرضیه ۲: از دید خبرگان، سرفصل دروس ارائه شده برای رشته حسابداری قضایی و ضد تقلب، مهارتهای لازم برای یک حسابدار دادگاهی را فراهم آورند.
فرضیه ۳: از دید خبرگان، سرفصل دروس ارائه شده برای رشته حسابداری قضایی و ضد تقلب از جامعیت لازم برخوردار است.

۵- یافته‌های پژوهش

برای آزمون فرضیه های فوق از آزمون t تک نمونه ای استفاده شده است که فرض آماری آن بصورت ذیل است:

$$\begin{cases} H0: \mu \leq 3 \\ H1: \mu > 3 \end{cases} \text{ ادعا}$$

نتایج تحلیل آماری مربوط به فرضیه اول در جدول ۷ نشان داده شده که چون میزان سطح معنی داری (sig=۰.۰۰۰) کمتر از سطح خطای مورد انتظار (۰.۰۵) است لذا با اطمینان ۹۵٪ فرض H1 (ادعا) تایید می شود. یعنی از دید خبرگان، سرفصل دروس ارائه شده در این تحقیق برای رشته حسابداری قضایی و ضد تقلب، مهارتهای لازم برای یک حسابدار دادگاهی را فراهم آورند.

جدول ۷- آزمون میانگین یک نمونه ای برای بررسی اینکه این سرفصل دانش لازم را برای یک حسابدار دادگاهی فراهم می کند

آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (sig)	اختلاف میانگین	
			اختلاف میانگین	اختلاف میانگین با فاصله اطمینان ۹۵٪
۲۴.۵۹۸	۳۴	۰.۰۰۰	۱.۷۷۱۴۳	حد پایین ۱.۶۲۵۱ / حد بالا ۱.۹۱۷۸

همینطور نتایج تحلیل آماری مربوط به فرضیه دوم که در جدول ۸ آورده شده، نشان می دهد با توجه به اینکه میزان سطح معنی داری (sig=۰.۰۰۰) کمتر از سطح خطای مورد انتظار (۰.۰۵) است لذا با اطمینان ۹۵٪ فرض H1 (ادعا) تایید می شود. یعنی از دید خبرگان، سرفصل دروس

ارائه شده در این تحقیق برای رشته حسابداری قضایی و ضد تقلب، مهارت لازم برای یک حسابدار دادگاهی را فراهم آورند.

جدول ۸- آزمون میانگین یک نمونه ای برای بررسی اینکه این سرفصل مهارت لازم را برای یک حسابدار دادگاهی فراهم می کند

آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (sig)	اختلاف میانگین	
			حد پایین	حد بالا
۱۰.۸۶۵	۳۴	۰.۰۰۰	۱.۱۶۱۴	۱.۶۹۵۸

در نهایت نیز نتایج تحلیل آماری مربوط به فرضیه سوم که در جدول ۹ آورده شده، نشان می دهد با توجه به اینکه میزان سطح معنی داری (sig=۰.۰۰۰) کمتر از سطح خطای مورد انتظار (۰.۰۵) است لذا با اطمینان ۹۵٪ فرض H1 (ادعا) تایید می شود. یعنی از دید خبرگان، سرفصل دروس ارائه شده در این تحقیق از جامعیت لازم برخوردار است.

جدول ۹- آزمون میانگین یک نمونه ای برای بررسی اینکه این سرفصل از جامعیت لازم برخوردارند

آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (sig)	اختلاف میانگین با فاصله اطمینان ۹۵٪	
			حد پایین	حد بالا
۲۸.۲۹۱	۳۴	۰.۰۰۰	۱.۶۹۷۲	۱.۹۵۹۹

۶- نتیجه گیری و بحث

در کشور ایران برنامه درسی رشته های دانشگاهی اصولاً سالیان سال بدون کوچکترین تغییر و به روز رسانی ثابت است و بصورت کاملاً یکجانبه (بدون حضور نمایندگان از سازمانها و نهادهای ذینفع نظیر وزارت امور اقتصاد و دارایی، دیوان محاسبات، شرکتهای بزرگ و اصلی کشور، سازمان امور مالیاتی، موسسات حسابرسی، سازمان بورس و اوراق بهادار و...) از سوی کمیته ای متشکل از اعضای هیات علمی چند دانشگاه محدود در وزارت علوم تهیه می شود و به کل دانشگاههای سراسر کشور در تمام استانها بدون توجه به نیازهای متنوع بومی هر استان و شهرستان و توانایی های دانشگاههای مختلف ابلاغ می شود، حتی بدون اینکه عمیقاً به نیاز صنعت و سایر نهادها و سازمانها توجه خاصی شود. یک نمونه کاملاً عینی و ملموس ضعف چنین برنامه ریزی، عدم توجه به دروسی نظیر حسابداری نفت و گاز و پتروشیمی و مواردی از این دست است که بخش اعظم درآمد ملی کشور ایران را تشکیل می دهند. به طور کلی نظام برنامه ریزی آموزش عالی در ایران با چالش ها و مشکلات جدی مواجه است که شاید یکی از این مشکلات، وام دار بودن برخی از

تحصیل کرده ها در دانشگاههای غربی، به خارج از کشور و دست اندر کار بودن ایشان در امر تدوین و تصویب برنامه های درسی و تقلید کورکورانه و سطحی نگر ایشان از غربیان است که تاکنون حداقل در رشته حسابداری، خود مانع اصلی توسعه و ترقی اثرگذار در این رشته بوده است. یک نمونه دیگر از این ضعف، حذف کلیه گرایشهای حسابداری (نظیر حسابرسی، مالیاتی و دولتی) از مقطع کارشناسی دانشگاه ها بوده است که خود ضربه ای بلندمدت به بدنه اجرایی نهادهایی نظیر سازمان امور مالیاتی، دیوان محاسبات و... می تواند وارد کند. آنهم با این توجیه شفاهی و فوق العاده سطحی نگر که دانشگاههای خارج از کشور در مقطع کارشناسی چنین گرایش هایی را ندارد! در حالیکه اگر یک جستجوی ساده در وب سایت دانشگاههای خارج از کشور در حوزه های مرتبط با حسابداری داشته باشیم متوجه می شویم که آنها متناسب نیاز روز کشورشان برنامه درسی خود را به روز رسانی و حتی رشته های جدید راه اندازی می کنند. نکته قابل توجه این است که برنامه درسی دانشگاهها نیز متناسب استراتژی هر دانشگاه و توانمندی هایش با دانشگاههای دیگر متفاوت است. به نحوی که دانشگاه واشنگتن غربی^۱ رشته ای ترکیبی اقتصاد- حسابداری در مقطع کارشناسی وجود دارد، دانشگاه هایی نیز (نظیر دانشگاه اونتاریو - دانشکده سنکا^۲ و دانشگاه ماریلند^۳، دانشگاه نیویورک - آلبانی^۴، دانشگاه فلوریدا آتلانتیک^۵ و...) رشته فناوری اطلاعات حسابداری و سیستمهای اطلاعاتی در مقطع کارشناسی یا کارشناسی ارشد دارند، برخی دانشگاه ها تمرکزش بر قبولی فارغ التحصیلانش در آزمون حسابداران رسمی (CPA) است و برخی تمرکزشان روی صنعت است.

درخصوص رشته حسابداری دادگاهی(قضایی) نیز نیاز کشورها، دانشگاهها را به سمت راه اندازی این رشته (در مقطع کارشناسی و نیز کارشناسی ارشد^۶) در خارج از کشور برده است. به

¹ Western Washington university → <https://www.wvu.edu/majors/economicsaccounting-ba>

² seneca college

³ University of Maryland

⁴ University of New York

⁵ Florida Atlantic University

^۶ دیویس و همکاران (۲۰۰۹)، با نظرسنجی از دانشگاهیان و نیز حسابداران رسمی (CPA) دریافتند که اولویت همگی آنها روی آموزش اثربخش حسابداران دادگاهی از طریق مطالعه موردی (افته) شرکتها در کلاسهای درس سنتی است. دانشگاهیان قویا معتقد بودند که آموزش حسابداری دادگاهی باید در قالب یک برنامه در مقطع کارشناسی ارشد (graduate program) ارائه شود اما حسابداران رسمی (CPA) ترجیح می دادند که این آموزشی بعنوان جزیی از برنامه درسی مقطع کارشناسی (undergraduate program) باشد.

نحوی که در حال حاضر بیش از ۴۰۰ دانشگاه، این رشته را در مقاطع مختلف خود در پاسخ به "نیاز بی سابقه برای آموزش بررسی تقلب در سطح دانشگاه^۱" حداقل در کشور آمریکا راه اندازی کرده اند و روز بروز هم بر تعدادشان افزوده می شود. این درحالی است که در کشور ایران با آمار بالای فساد اداری و اقتصادی که در گزارشات سازمان شفافیت بین المللی^۲ (کسب رتبه نازل ۱۳۱ جهان در بین ۱۷۶ کشور در سال ۲۰۱۶) به وضوح مشهود است، داشتن متخصصان حسابداری قضایی و ضد تقلب بسیار ضروری تر از دیگر کشورهاست. اما تاکنون هیچ اقدامی برای تعلیم و تربیت ویژه چنین متخصصانی در ایران صورت نگرفته است. لذا در این تحقیق سعی شده تا با تلاشی که بیش از یکسال بطول انجامیده، سرفصل دروس رشته حسابداری قضایی (دادگاه) و ضد تقلب به نحوی تدوین شود که دانش و مهارتهای لازم برای یک متخصص دادگاهی را فراهم آورد که آزمون فرضیه های تحقیق نیز موید این مطلب است که برنامه مذکور این اهداف را برآورده می سازد.

امروزه در جهان تقاضا برای جذب دانشجویان حسابداری که تخصص لازم در زمینه تقلب و حسابداری دادگاهی (قضایی) را دارند، دائماً رو به افزایش است. در خارج از کشور این موضوع به یک فرصت عالی برای دانشگاهها و مراکز آموزشی تبدیل شده که برنامه ای برای تدریس این مباحث دارند. بعلاوه، هریک از چهار موسسه حسابرسی بزرگ جهان، از هم اکنون برای دانشجویان حسابداری یادگیری موارد مربوط به حسابداری دادگاهی را الزامی دانسته اند. حتی سازمان بورس اوراق بهادار آمریکا (SEC) و شرکت حفاظت از سرمایه گذاران با نظارت بر حسابرسی (PCAOB) و صنایع خصوصی نیز در راستای اجرای قانون ساربینز آکسلی بدنبال استخدام حسابداران متخصص در مباحث حسابداری دادگاهی و تقلب هستند. همین امر باعث شده که حسابداری دادگاهی جزو ۲۰ شغل برتر حسابداری که دارای آینده ای درخشان است، شناخته شود. در ایران نیز انتظار می رود فارغ التحصیلان این رشته بتوانند در کانون های کارشناسان رسمی دادگستری و قوه قضائیه، بانکها، شرکتهای بیمه، موسسات حسابرسی، دیوان محاسبات، سازمان بازرسی کل کشور، سازمان بورس اوراق بهادار، و سایر واحدهای اقتصادی اعم از دولتی و خصوصی نقش ارزنده ای ایفا نمایند. به طور کلی اشخاص حقیقی و حقوقی ذیل نیازمند خدمات متخصصان حسابداری و حسابرسی قضایی می باشند:

۱- دادگاه ها (حقوقی، کیفری ۱، کیفری ۲، دادگاه انقلاب و دادگاه تجدیدنظر)

^۱ "unprecedented need for fraud examination education at the university level"

^۲ Transparency International Corruption Perceptions Index 2016

- ۲- شوراهای حل اختلاف، دادگاه ویژه روحانیت، دادگاه نظامی و سایر دادگاه های اختصاصی
- ۳- مراجع شبه قضایی مانند هیات های حل اختلاف مالیاتی، کمیسیونهای شهرداری، اتاق بازرگانی، اتاق اصناف، ثبت و سایر کمیسیون ها
- ۴- مراجع دولتی، ارگانها و نهادها
- ۵- اشخاص حقیقی و حقوقی در صورت تعیین کارشناس بعنوان داور یا ارجاع موضوع توسط کانون کارشناسان رسمی دادگستری با مراکز امور کارشناسان قوه قضاییه ماده ۱۸۷
- ۶- داوران در رسیدگی به پرونده های داوری

برای اثربخشی بیشتر این رشته ضروریست دروس این رشته توسط اساتید کارآموزده و دارای تجربه کار عملی و حرفه ای در زمینه مباحث حسابداری دادگاهی و ضد تقلب تدریس شود. اما از آنجا که این رشته برای اولین بار در کشور راه اندازی خواهد شد و بعضا همه اساتید در تمامی دانشگاههای کشور تجربه و مهارت عملی لازم در زمینه حسابداری دادگاهی و ضد تقلب را ندارند، لذا توصیه می شود کلاسها با دویا چند استاد تعریف شوند. بدین نحو که یک استاد مباحث تئوریک (نظری) درس را تدریس نماید و استاد دیگری که دارای سابقه اجرایی در خصوص مباحث مرتبط با آن درس است به تدریس و انتقال تجربیات عملی خود در کلاس بپردازد. حتی توصیه می شود برای بخش دوم کلاس (یعنی تدریس توسط استاد با سابقه کار حرفه ای) از اساتید مدعو استفاده شود. بدین نحو استاد هیات علمی دانشگاه می تواند علاوه بر اینکه ناظر کار اساتید مدعو است، مطالب تئوری (نظری) مربوطه را آموزش دهد.

پیشنهاد می شود انجمن و یا نهاد خاصی در خصوص حسابداری قضایی و ضد تقلب در ایران راه اندازی شود. بعنوان نمونه، در خارج از کشور نهادهایی نظیر ، انجمن حسابداران رسمی آمریکا (AICPA) و انجمن متخصصان خبره ارزیابی تقلب (ACFE)^۱؛ مواد آموزشی و

^۱ Association of Certified Fraud Examiners (ACFE)

بزرگترین سازمان ضد تقلب در جهان و اولین مرکز تعلیم و تربیت متخصصان ضد تقلب با بیش از ۸۰،۰۰۰ عضو از در سراسر جهان است. این سازمان سالها پیش، کمیته آموزش عالی خود را به هدف ارتقای آموزش در زمینه بررسی تقلب در دانشگاهها و مراکز آموزشی راه اندازی نمود. متعاقب این ابتکار که امروزه به آن "برنامه آموزشی همکاری علیه تقلب"^۱ می گویند، انجمن متخصصان خبره ارزیابی تقلب (ACFE)، منابع آموزشی مجانی (نظیر لوح فشرده، مطالعات موردی (فته)^۱، و مفاد آموزشی) در اختیار مربیانی که عضو این انجمن هستند قرار داد البته به شرط اینکه ۳ درس با عنوان "بررسی تقلب" آموزش بدهند. تلاش این انجمن برای آموزش دانشجویان در زمینه حسابداری دادگاهی و تقلب، با اهدای

فرصتهایی را برای آموزش رایگان اساتید فراهم آورده اند و شبکه ای^۱ بین اساتید و متخصصان حرفه ای ایجاد کرده اند تا دانش عملی خود را در اینخصوص توسعه دهند. البته کراگروهی در انجمن حسابداری مدیریت ایران در اینخصوص تشکیل شده است که انتظار می رود دستاوردهای آن بزودی به جامعه عرضه شود.

بعلاوه پیشنهاد می شود گروه های حسابداری در دانشگاههایی که این رشته را راه اندازی می کنند اساتید خود را مجاب نمایند تا در تعطیلات تابستان، یک دوره فرصت مطالعاتی در شرکتهایی داشته باشند که خدمات حسابداری قضایی ارائه می دهند و بدین ترتیب از تجربیات لازم در اینخصوص بهره مند شوند. این امر هم برای دانشگاه و هم برای آن سازمان می تواند مفید باشد. زیرا دانشگاهیان از تجربه عملی سازمان بهره مند می شوند و سازمان نیز از دانش روز اساتید دانشگاه برای ارتقا سطح دانش کارکنان خود مستفید می شود.

لازم به ذکر است که به دلیل محدودیت در تعداد واحدهای درسی در سطح کارشناسی ارشد، در این برنامه درسی ناچار شده ایم تا برخی از دروس که کسب دانش در خصوص همگی آنها برای یک حسابدار دادگاهی ضروریست را در بخش دروس اختیاری بگنجانیم. درضمن همین محدودیت باعث شده تا همه درس بصورت ۲ واحدی در برنامه تعریف شوند در حالیکه تدوین کنندگان این برنامه واقفند که وسعت مطالب هر درس بیش از دو واحد را می طلبد. لذا توصیه می شود برای افزایش کیفیت این رشته، در عمل، ساعات بیشتری از سوی اساتید برای تدریس این دروس در نظر گرفته شود. از سوی دیگر برای اینکه تا حدودی جبران حق الزحمه اساتید صورت گیرد، نوع واحدها بصورت نظری/ عملی تعریف شده اند.

منابع

- برزگری خانقاه، جمال؛ مروتی شریف آبادی، علی؛ صحت، صفیه (۱۳۹۶). "کنکاشی در ویژگی های شخصیتی، مهارتی و اخلاقی حسابداران دادگاهی با استفاده از تکنیک تاپسیس"، دو فصلنامه حسابداری ارزش و رفتاری، دوره ۲، شماره ۴، ص ۶۹-۹۵.
- دیانتی دیلمی، زهرا (۱۳۹۶). "راهنمای تدوین برنامه درسی برای تعلیم و تربیت حسابداران متخصص در زمینه مباحث قضایی و تقلب"، اولین همایش سراسری مشترک کارشناسی حسابداری و حسابرسی دانشگاه اصفهان و کانون کارشناسان رسمی دادگستری اصفهان، آذر ماه ۱۳۹۶.

جایزه "آموزش نوآورانه حسابداری Innovation in Accounting Education award از سوی حسابداری آمریکا (AAA) در سال ۲۰۰۲ مورد تقدیر قرار گرفت.

¹ Network

دیانتی دیلمی، زهرا، (۱۳۹۷)، روش تحقیق کیفی و کمی در حسابداری: با استفاده از نرم افزار SPSS، انتشارات عدالت نوین.

دکتر زهرا دیانتی دیلمی، ۱۳۹۶، راهنمای تدوین برنامه درسی برای تعلیم و تربیت حسابداران متخصص در زمینه مباحث قضایی و تقلب، اولین همایش سراسری مشترک کارشناسی حسابداری و حسابرسی دانشگاه اصفهان و کانون کارشناسان رسمی دادگستری اصفهان، دانشگاه اصفهان.

رحمانی، علی و غلامزاده لداری، مسعود، (۱۳۹۰)، حسابداری دادگاهی: جای خالی آموزش حسابداری دادگاهی در ایران، حسابدار، شماره ۲۳۴ (۶)، صص ۶۸ - ۷۳.

رحمانی، حلیمه و رجب دری، حسین (۱۳۹۶)، حسابداری قانونی و اهمیت به کارگیری آن در سازمان، حسابدار، شماره ۳۰۰ و ۳۰۱، صص ۳۶-۴۱

سلطانی فر، علی اصغر (۱۳۹۵). "تاثیر حسابداری و حسابرسی دادگاهی در کنترل تقلب و بهبود کنترل‌های داخلی و گزارشگری مالی"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه آزاد یزد.

سجادی، سید حسین و کاظمی، توحید (۱۳۹۵)، الگوی جامع گزارشگری مالی متقلبانه در ایران به روش نظریه پردازی زمینه بنیان، پژوهش های حسابداری مالی، دوره ۶، شماره ۱ - شماره پیاپی ۲۱، صص ۱۸۵-۲۰۴

صحت، صفیه (۱۳۹۶). "تحلیل شکاف بین ادراک و انتظارات از ویژگی‌های حسابداران دادگاهی"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه امام جواد یزد.

قربانی، نسیم (۱۳۹۷)، بررسی ضرورت راه اندازی رشته حسابداری دادگاهی در دانشگاه ها و اولویت بندی دروس آن: دیدگاه خبرگان دانشگاهی و حرفه ای، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته حسابداری، دانشکده علوم مالی، دانشگاه خوارزمی.

مشایخی، بیتا؛ آژنگ، احمد (۱۳۹۲). "حسابداری دادگاهی و عدالت"، نشریه حسابدار، بهمن و اسفند ۱۳۹۲.

Ansari, K. M. (2005). Corruption and Forensic Accounting. Ohio CPA Journal, July-September.

Bhasin, M.L. (2007), Forensic Accounting: A New Paradigm for Niche Consulting, The Chartered Accountant, published by the ICAI, New Delhi, pp. 1000-1010.

Brown, M. (2008). Forensic Accounting-Past, Present, & Future. It's All About Money. Retrieved April 17, 2014.

- Carnes, K. C., & Gierlasinski, N. J. (2001). Forensic Accounting Skills: Will Supply Finally Catch Up to Demand? *Managerial Auditing Journal*, 16(6), 378-382.
- Carpenter, T. D., Durtschi, C., & Gaynor, L. M. (2011). The Incremental Benefits of Forensic Accounting Course on Skepticism and Fraud-Related Judgments. *Issues in Accounting Education*, 26(1), 1-21.
- Chiang, J. (2013). Accountants Uncover Opportunity In Forensics. *Media Center RSS*. Retrieved April 13, 2014.
- Cohen, M., Crain, M.A. and Sanders, A. (1996) , Skills Used in Litigation Services. *Journal of Accountancy*, 182 (3): p. 101.
- Crumbley, D.L, Heitger, L and Stevenson, S. (2011). *Forensic and Investigative Accounting*, Fifth Edition, Published by Cch Inc.
- Davis, C., Farrell, R. and Ogilby, S. (2009), *Characteristics and Skills of the Forensic Accountant AICPA Forensics and Valuation Services: New York, USA*.
- DiGabriele, J. A. (2009a). Implications of Regulatory Prescriptions and Audit Standards on the Evolution of Forensic Accounting in the Audit Process. *Journal of Applied Accounting Research*, 10(2), 109-121.
- DiGabriele, J. A. (2009b). Forensic Accountant: A Closer Look at the Skills Forensic Accounting Education Should Emphasize. *The Forensic Examiner*, Summer, 77-79.
- Dong Renzhoua (2011), Research on Legal Procedural Functions of Forensic Accounting *Energy Procedia* 2151–2147- 5.
- Dreyer, Kristen, "A History of Forensic Accounting" (2014). Honors Projects. 296. Undergraduate Research and Creative Practi.
- Harris, C.K. and Brown, A.M.(۲۰۰۰) , The Qualities of a Forensic Accountant. *Pennsylvania CPA Journal*, 71: p.2-3.
- Harris. T. (2012). Forensic Accountants Are Increasingly Becoming Part of the Legal Team. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, 4(1), 369-370.
- Hecht, M., & Redmond, M. E. (2010). *Accounting Today*. News. Retrieved April 13, 2014.
- Herbert, W. E., Tsegba, I. N., Ene, E. E., & Onyilo, F. (2017). The Rise of Fraud Examination and Forensic Accounting in Africa: The Nigerian Experience. *Archives of Business Research*, 5(4), 1-18.
- Houck, M.M., M. Kranacher, B. Morris, R.A. Riley, J. Robertson, and J.T.Wells (2006). Forensic Accounting as an Investigative Tool. *The CPA Journal* 76(8): 68-70.
- Huber. W. D. (2011). Does The American Accounting Association Exist? An Example of Public Document Research. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, 3(2), Special, 1-67.

- Levine, S. (2008). Asset Hiding Lessons From Paul McCartney's Divorce. MainStreet. Retrieved April 16, 2014.
- McMullen, D. A. & Sanchez, M. H. (2010). A Preliminary Investigation of the Necessary Skills, Education Requirements, and Training Requirements for Forensic. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, 2(2), 30-48.
- Messmer, M., Exploring Options in Forensic Accounting. *National Public Accountant*, 2004. 5: p. 9-20.
- National Institute of Justice. (2007). Education and Training in Fraud and Forensic Accounting: A Guide for Educational Institutions, Stakeholder Organizations, Faculty, and Students. Special Report.
- Okoye, E.I and Gbegi, D.O (2013). Forensic Accounting: A Tool for Fraud Detection and Prevention in the Public Sector. (A Study of Selected - Ministries in Kogi State). *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. Vol. 3, No. 3.
- Ramaswany, V., Corporate Governance and the Forensic Accountant. *CPA Journal*, 2005. 75(10): p. 63-68.
- Rezaee, Z. et al., 2016. "forensic accounting education and practice: Insight from china". *forensic & investigative accounting*, Vol (8), Issue(1). 106-119.
- Rezaee, Z., L. Crumbley and R. Elmore. (2004). Forensic accounting education: A survey of academics and practitioners. *Advances in Accounting Education Teaching and Curriculum Innovations* 6, 193-232.
- Singleton T.W., A.J. Singleton, G. Jack Bologna, and R.J. Lindquist. (2010), *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, Published by John Wiley & Sons, Inc, Hoboken, New Jersey, United State of American.
- Smith, G. S. (2005). Computer Forensics: Helping to Achieve the Auditor's Fraud Mission? *Journal of Forensic Accounting*, 6(1), 119-134.
- West Virginia University, 2007, Education and Training in Fraud and Forensic Accounting: A Guide for Educational Institutions, Stakeholder Organizations, Faculty, and Students, Document No: 217589